REFUGIATS SENSE REFUGI

El dret d'asil
i les vulneracions
dels drets **econòmics,**
socials, culturals
i ambientals

CEA(R)
Comissió Catalana
d'**Ajuda al Refugiat**

Índex

Presentació 03

1. Què és la mobilitat humana i el desplaçament forçós? 05

2. Els drets econòmics, socials, culturals i ambientals 08

2.1 Què són els drets humans? 09

2.2 Què són els drets econòmics, socials, culturals i ambientals? 09

2.3 Quines són les obligacions dels Estats? 12

2.4 Quan ens trobem davant d'una vulneració dels DESCA? 15

3. El dret d'asil 19

3.1 Què és el dret d'asil? 20

3.2 Qui és una persona refugiada? Elements per a la seva determinació 23

3.3 El desig d'una "vida millor": migrants econòmics? 25

3.4 Desplaçament forçós: canvi climàtic i degradació ambiental 26

4. Conclusió 33

5. Annex: Principals normatives europees d'asil 35

6. Bibliografia 37

7. Notes 46

Presentació

Des de fa dècades s'estan produint dinàmiques d'expulsió social, promogudes principalment per una política econòmica global depredadora, que genera desigualtat i violència. Aquestes dinàmiques d'expulsió s'intensifiquen per factors com la pobresa, els conflictes armats i els efectes adversos del canvi climàtic, que afecten més als països del Sud Global[1]. Si bé la gran majoria de les persones desplaçades de manera forçosa a tot el món continuen sent expulsades en el marc de conflictes armats —molts d'ells vinculats a l'accés i control dels recursos naturals—, les conseqüències del canvi climàtic estan exacerbant les desigualtats i col·locant nous elements a debat sobre la protecció de les persones.

La població mundial de persones desplaçades de manera forçosa ha augmentat vertiginosament, de 33,9 milions l'any 1997 a 68,5 milions el 2017. La majoria d'elles —40 milions de persones— són desplaçades internes, és a dir, que no han creuat una frontera internacionalment reconeguda. Pel que fa a les persones refugiades, inclosos els 5,4 milions de refugiats palestins sota el mandat d'UNRWA, la xifra puja a 25,4 milions de persones, la més nombrosa de què es té constància, amb un augment de 2,9 milions de persones des de 2016.

Les crisis a Síria i Afganistan han provocat el major nombre de persones refugiades. S'estima que un 55 % del total de població refugiada a tot el món és de Síria (6,3 milions), Afganistan (2,6 milions), Sudan del Sud (2,3 milions), i Myanmar (1,2 milions).

El dret d'asil i les vulneracions dels drets **econòmics, socials, culturals i ambientals**

CEA(R)
Comissió Catalana d'**Ajuda al Refugiat**

A causa del conflicte sirià, Turquia ha acollit la quantitat més gran de persones refugiades, un total de 3,5 milions. Turquia també alberga uns 37.300 refugiats de l'Iraq. Quant a països amb més persones refugiades acollides, segueixen la llista els següents: Pakistan (1,4 milions), Uganda (1,4 milions), Líban (998.000) Iran (951.100), i Alemanya (970.400). L'augment més espectacular en termes relatius ha estat el de la població refugiada de Bangla Desh: el nombre de refugiats s'ha triplicat amb escreix, passant de 276.200 a principi de l'any a 932.200 en concloure's[2].

Aquestes dinàmiques de desplaçament forçós desafien els límits del règim del Dret Internacional dels Refugiats establert a la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats (Convenció de 1951), ja que, d'una banda, qüestionen les distincions que tradicionalment s'han construït entre migrants econòmics i persones refugiades, i de l'altra, exigeixen abordar el fenomen de la mobilitat humana des d'una perspectiva de drets humans. En aquest sentit, aquesta publicació busca aportar arguments a l'inevitable i urgent debat entorn de la interpretació de la definició de persona refugiada establerta en aquesta Convenció, quan les sol·licituds del dret d'asil es basen en violacions als drets econòmics, socials, culturals i ambientals (DESCA).

La dicotomia entre migrants econòmics i persones refugiades ha estat utilitzada com a part del discurs —arrelat— de les institucions per justificar la denegació de sol·licituds d'asil, sobre la base que els migrants econòmics deixen "voluntàriament" els seus països d'origen a la recerca d'una "vida millor". Aquesta és una interpretació restrictiva dels motius de fugida que no dona resposta a les necessitats de protecció actuals de moltes persones. I el que justament cal qüestionar és el pretès caràcter voluntari de moltes migracions.

Per abordar aquestes temàtiques, es fa ús del marc creat pel Dret Internacional dels Drets Humans que permet realitzar interpretacions a la definició de persona refugiada d'acord amb els estàndards de drets humans universalment reconeguts, i no des d'un enfocament de la seguretat i sobirania dels Estats. Així, a través de la vinculació del Dret Internacional dels Refugiats i del Dret Internacional dels Drets Humans, s'enforteix el dret d'asil[3] . Un bon exemple d'aquest fenomen és l'evolució que ha tingut la categoria de persecució per motius de gènere, el contingut de la qual s'ha nodrit principalment del DIDH[4].

La publicació està dividida en tres parts. En el primer capítol s'expliquen les definicions claus relacionades amb la mobilitat humana. En el segon capítol s'aborda el contingut dels DESCA i les seves principals característiques; el canvi climàtic i drets humans; les obligacions que tenen els Estats i la responsabilitat de les empreses transnacionals. En el tercer i últim capítol, s'analitza el règim de protecció internacional per explorar l'abast de la Convenció de 1951 enfront de les vulneracions dels DESCA.

Què és la mobilitat humana i el desplaçament forçós?

1. Què és la mobilitat humana i el desplaçament forçós?

La mobilitat humana ha existit al llarg de la història. Des dels seus orígens, les persones han migrat a la recerca de condicions de vida millors, per fugir i sobreviure a amenaces humanes i climàtiques. La creació del concepte d'Estat-nació a partir dels Tractats de Westfàlia de 1648, entre altres coses, va comportar el fenomen que avui es coneix com a migració"[5]. L'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) defineix[6]:

Migració: *Moviment de població cap al territori d'un altre Estat o dins el mateix que abasta qualsevol moviment de persones sigui quina sigui la seva mida, la seva composició o les seves causes; inclou migració de refugiats, persones desplaçades, persones desarrelades, migrants econòmics.*

Migració interna: *Moviment de persones d'una regió a una altra dins d'un mateix país amb el propòsit d'establir una nova residència. Aquesta migració pot ser temporal o permanent. Els migrants interns es desplacen pel país, però s'hi queden.*

Migració internacional: *Moviment de persones que deixen el seu país d'origen o en el que tenen la residència habitual, per establir-se temporalment o permanent en un altre país diferent del seu. Aquestes persones per a fer això han hagut de travessar una frontera.*

Migrant: *Aquest terme abasta usualment tots els casos en què la decisió de migrar és presa lliurement per la persona afectada per "raons de conveniència personal" i sense intervenció de factors externs que l'obliguin a fer-ho. Així, aquest terme s'aplica a les persones i als seus familiars que van a un altre país o regió amb la idea de millorar les seves condicions socials i materials i les seves perspectives i les de les seves famílies.*

Migrant econòmic: *Persona que havent deixat el seu lloc de residència o domicili habitual busca millorar el seu nivell de vida, en un país diferent al d'origen. Aquest terme es distingeix del de "refugiat" que fuig per persecució o del refugiat de facto que fuig per violència generalitzada o violació massiva dels drets humans [...].*

Diferents òrgans de drets humans afirmen que la distinció entre la migració voluntària i forçosa no és clara i resulta difícil d'establir tenint en compte la multiplicitat de motius de desplaçament[7]. Això és degut al fet que la determinació dels grups i comunitats de persones en moviment es veu dificultada per la diversitat dels perfils de protecció, els motius del desplaçament i les necessitats d'aquestes persones.

Per als objectius d'aquesta publicació, es farà ús del terme **persones en moviment** per parlar de:

> *[l]es persones i les comunitats que s'han desplaçat i que ja estan reconegudes en el dret i les polítiques internacionals, així com d'aquelles que es troben en la mateixa situació, però estan fora de les categories reconegudes oficialment. Són persones en moviment els refugiats, els migrants interns i internacionals, els desplaçats interns, les víctimes del tràfic i el contraban de persones i els apàtrides. També ho són les persones que tracten de reunir-se amb els seus familiars, les comunitats indígenes desplaçades que volen tornar a les seves llars ancestrals i totes les altres persones que, per qualsevol motiu, es troben en un lloc nou. Les persones en moviment poden haver migrat en el marc d'un patró predictible i ben establert, com el del treball agrícola estacional, o a causa d'un fenomen nou i dinàmic, com el canvi climàtic*[8].

En aquesta publicació també es farà ús del concepte de desplaçament forçós, que, si bé no hi ha criteris clars per identificar quan un moviment de població pot ser considerat forçós, es pot concloure que és:

> *Aquell canvi involuntari del lloc de residència d'una persona o grup de persones que es veuen obligades a fugir, a abandonar els seus llocs de residència habitual, per protegir la seva vida o integritat, independentment que suposi o no creuar la frontera [de l'estat-nació], com a conseqüència de: una violació greu o sostinguda o sistemàtica de drets humans (incloent-hi els drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals); una violació massiva dels drets humans, la violència generalitzada, els conflictes armats, les catàstrofes i els desastres naturals o provocats per l'ésser humà; i la implementació de projectes de desenvolupament a gran escala. També es considera desplaçament forçós el que pateixen les persones que han migrat per qualsevol altra causa però es troben en risc de patir tortura o tractes inhumans o degradants en cas de ser retornades als seus països d'origen o a tercers*[9].

Els intents de separar en pols oposats l'etiqueta de migrant econòmic i de persona refugiada han creat un discurs excloent i simplista sobre els patrons de desplaçament de les persones, i els drets dels quals són titulars. Com indica Itziar Ruiz-Giménez Arrieta, la batalla es lliura en el llenguatge dels drets humans després de la seva consagració jurídica, ètica i política en el món internacional, i el col·lectiu de les persones en moviment s'articula al voltant d'aquesta lluita per la garantia als drets humans, i en definitiva, del reconeixement a la dignitat que tenen totes les persones[10].

Els drets econòmics, socials, culturals i ambientals

2. Els drets econòmics, socials, culturals i ambientals

Un dels problemes més urgents del món actual rau en la distribució desigual de la riquesa, vinculada a una capacitat gairebé il·limitada —d'una minoria— per adquirir el que es vulgui, mentre que d'altres persones, no tenen ni la capacitat d'obtenir els recursos més bàsics necessaris per sobreviure. Les dones i nenes, a més, registren un nivell més alt de vulnerabilitat i de roisc de caure a la pobresa, arran de les discriminacions de gènere històriques i estructurals que pateixen. Estem davant la nova forma capitalista d'acumulació, que busca nous nínxols de mercat sense tenir en compte les necessitats de les comunitats del Sud global ni de les futures generacions.[11]
A continuació, s'aborda el contingut bàsic per entendre què són els drets humans, i en particular les característiques pròpies dels DESCA.

2.1 Què són els drets humans?

Els drets humans imposen una manera d'organització de l'entorn social i polític, i la seva definició ha d'anar acompanyada de la constant interrelació entre les persones i els diferents processos històrics i filosòfics de la societat. Així, el concepte de drets humans es refereix a aquells atributs que deriven de la persona mateixa, pel simple fet de ser-ho, de la seva dignitat i valor. **Els drets humans estableixen les condicions indispensables per a garantir la dignitat humana i són universals, indivisibles, integrals, interdependents, irrenunciables, imprescriptibles, inviolables i inalienables**.
L'Assemblea General de les Nacions Unides (ONU) va adoptar la Declaració Universal de Drets Humans el 10 de desembre de 1948. La Declaració Universal va ser el primer instrument del Dret Internacional en el qual per primera vegada es van reconèixer normes fonamentals relatives al respecte dels drets bàsics dels que tots els éssers humans han de gaudir. Precisament, el preàmbul de la Declaració Universal proclama "el reconeixement de la dignitat inherent i dels drets iguals i inalienables de tots els membres de la família humana".
Després de la Declaració Universal es van adoptar instruments com el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics[12] i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC)[13], dins d'una llarga llista d'altres instruments internacionals també dedicats a la protecció i defensa dels drets humans des de diferents àmbits i per a la protecció de grups específics.[14]

2.2 Què són els drets econòmics, socials, culturals i ambientals?

Els Drets Econòmics, Socials, Culturals i Ambientals (DESCA) són drets humans de naturalesa social que possibiliten que les persones gaudeixin d'un nivell de vida digne, amb condicions mínimes i adequades per aconseguir un benestar individual i col·lectiu. Els DESCA es basen en dos pilars: I) abordar les necessitats bàsiques de les persones (aigua, alimentació, habitatge, entre d'altres); i II) garantir un conjunt de drets que milloren les seves capacitats, perquè tinguin una vida digna.
Des de l'adopció de la Declaració Universal i el PIDESC, el contingut dels DESCA s'ha anat desenvolupant en una gran diversitat de tractats internacionals, regionals[15] i lleis estatals. Alguns d'aquests drets són:

Dret a l'autodeterminació per al lliure desenvolupament econòmic, social, cultural i polític
Dret a l'educació
Dret al treball (seguretat i protecció social)
Dret a la salut
Dret a un nivell de vida digne
Dret a beneficiar-se dels avenços científics
Dret a un medi ambient sense riscos, net, saludable i sostenible (medi ambient sa)
Dret a l'habitatge
Dret a l'aigua potable i al sanejament

Dret a una alimentació adequada
Dret a la participació a la vida cultural
Dret a la vaga

Sergii i el dret a la salut

Sergii i la seva dona, Iryna, són d'Ucraïna, país on van viure durant la major part de les seves vides. Per culpa d'una disfunció renal Sergii va haver de rebre un trasplantament i rebre diàlisi durant més de 3 anys. Li van reconèixer el tipus de discapacitat més alt al país.
Però va arribar la guerra i durant el 2014, a causa de la situació militar a l'est d'Ucraïna, l'accés als serveis sanitaris essencials es va complicar greument, acompanyat de l'escassetat de medicaments i material mèdic d'un sol ús. Gairebé no podien comptar amb el subministrament de líquids necessaris per a la diàlisi.
El metge d'en Sergii el va avisar que deixarien de donar diàlisi als pacients, tallant el tractament primer dels qui estaven més greus per les seves poques possibilitats de sobreviure. Ell era un d'ells.
Sense l'atenció adequada, la seva situació va empitjorar i li van donar una setmana de vida. Llavors la seva dona i ell van decidir deixar Ucraïna urgentment per intentar salvar-lo. Van haver de deixar enrere una vida acomodada i els seus familiars, i mudar-se a l'Estat espanyol, on vivia la germana de la Iryna, a la recerca d'una atenció sanitària que li permetés seguir vivint.
Va ser el mes de febrer del 2015 quan van fugir perquè en Sergii pogués continuar vivint. Van demanar asil a l'Estat espanyol i van començar a aprendre castellà i a adaptar-se a una nova vida. En Sergii va rebre tractament i va haver de sotmetre's a diverses intervencions. Ha de seguir anant a controls mèdics periòdics i prendre una forta medicació tota la vida, però la seva situació mèdica sembla estar sota control. També, igual que a Ucraïna, li han reconegut un alt grau de discapacitat a l'Estat espanyol.
No obstant això, el 2017 tant la seva dona com ell van rebre una notificació informant-los que la seva sol·licitud d'asil era denegada. Van plantejar un recurs i en Sergii va rebre la resposta que el seu expedient tornaria a ser estudiat mentre que la Iryna va haver de tornar a demanar asil.
Ara per ara, segueixen sense resposta i amb la por de les conseqüències que podria tenir per a la salut d'en Sergii que les seves sol·licituds d'asil siguin definitivament denegades.

Falsos mites sobre els DESCA

En alguns espais més conservadors del Dret es manté la incertesa sobre la naturalesa jurídica dels DESCA com a drets humans. En aquests pocs sectors persisteix el fals mite que els drets civils i polítics tenen una jerarquia normativa superior als DESCA, que permetrien la seva exigibilitat de com fer efectiu el reclam d'aquests drets. També s'ha sostingut que les obligacions enfront dels drets civils i polítics no suposen una conducta activa dels estats, sinó de no realitzar actuacions arbitràries, és a dir, de no interferir en el gaudi dels drets (obligacions negatives).

Ara bé, des dels inicis de la dècada dels noranta, a la Declaració i el Programa d'Acció de Viena de Drets Humans (1993) es va establir que tots els drets han de ser tractats de la mateixa manera i amb el mateix èmfasi. D'altra banda, els avenços legals a inicis del segle XXI permeten concloure que no existeix aquesta dicotomia entre les dues categories de drets, ja que els DESCA:

- Són **drets exigibles**, no normes programàtiques, ni principis. Tampoc són compromisos polítics.
- **Combinen obligacions positives i negatives per als Estats**[l]: l'obligació de no desallotjar arbitràriament a les persones de les seves llars o l'obligació de no prohibir o limitar el dret a l'educació bàsica a grups minoritaris són exemples clars d'una obligació negativa de l'Estat enfront dels DESCA.
- Estan **interrelacionats amb els drets civils i polítics**, ja que les afectacions a la vida i integritat personal poden ser també causades per la vulneració dels DESCA. Per exemple, la denegació del dret a la salut.
- **Són drets justiciables**: tenen protecció judicial, és a dir, exigibles davant el sistema de la justícia. Aquesta protecció legal no acaba quan hi ha un conflicte armat i una altra situació excepcional.

Dret a un medi ambient sa

Històricament s'ha fet referència només als DESC, excloent expressament els drets ambientals. No obstant això, donat el canvi climàtic i el creixement de les activitats comercials transnacionals en un context de globalització neoliberal, s'han desenvolupat arguments que permeten analitzar les problemàtiques ecològiques i socials en termes de drets humans i de justícia social, i lligat a això la necessària menció explícita dels drets ambientals.

Hi ha una **relació interdependent entre drets humans i la protecció al medi ambient**. El dret al medi ambient té una estreta relació amb els drets econòmics i socials en la mesura que el medi ambient **afecta la qualitat de vida i la seguretat de les persones**[16]. Sense un ambient saludable, no és possible viure en un nivell d'acord amb els estàndards mínims de dignitat humana. **Alhora, la protecció dels drets humans ajuda a protegir el medi ambient**[17].

Els problemes ambientals sovint afecten les generacions futures i, en ocasions, són de naturalesa transfronterera. A més, l'exigència de reparació en l'àmbit dels drets humans, generalment, requereix d'un incompliment d'una obligació per part de l'Estat, mentre que l'enfocament principal dels règims de protecció ambiental és prevenir la degradació ambiental. El Dret Ambiental Internacional està conformat per un conjunt de declaracions, tractats i normes de caràcter vinculants i voluntàries que té com a objectiu la protecció de l'ambient a favor de la humanitat en relació amb els drets de l'individu o de determinats grups. El 1972 va ser promulgat el primer document internacional que va reconèixer el dret a un medi ambient sa: la Declaració d'Estocolm.

El reconeixement dels vincles entre els drets humans i el medi ambient ha augmentat enormement. Això es pot observar en el nombre i abast de les lleis internes i internacionals, i les decisions judicials. L'any 1996, la Cort Suprema de l'Índia va ser pionera en establir la relació entre el dret a la vida i la protecció del medi ambient, fent ús de 3 principis del dret ambiental internacional: qui contamina paga, desenvolupament sostenible i precaució[18]. Recentment a Colòmbia, la Cort Suprema de Justícia ha emès una decisió històrica a tot el món, en la qual es reconeix els drets: a un ambient sa, a la vida, a la salut, a l'alimentació i a l'aigua, amenaçats per la tala indiscriminada a l'Amazònia i els seus efectes en l'escalfament del país. Concretament la Cort va establir que[19]:

- La desforestació de l'Amazònia provoca un perjudici imminent i greu per a tots els colombians [i colombianes], per a les generacions actuals i futures, ja que aboca incontroladament l'emissió de diòxid de carboni cap a l'atmosfera,

[l] Sobre les obligacions, vegeu la secció Obligació de respectar: l'obligació de respectar significa que els Estats tenen el deure d'abstenir-se arbitràriament o irracionalment pel que fa al gaudi dels drets. Això significa que els Estats estan obligats a respectar el lliure ús dels recursos que posseeix o que estan a disposició de les persones o grups de persones. Per exemple, els estats no han de desconnectar arbitràriament els serveis d'aigua potable per al consum humà i els seus mitjans de vida.

produint l'efecte hivernacle, el qual transforma i fragmenta ecosistemes, i altera el recurs hídric.

· El deteriorament creixent del medi ambient és un atemptat greu per a la vida actual i futura i dels altres drets fonamentals; esgota de mica en mica la vida i els drets que s'hi relacionen.

· La impossibilitat d'exercir els drets fonamentals a l'aigua, a respirar aire pur i gaudir d'un ambient sa, està emmalaltint els colombians [i colombianes], augmenta la manca d'aigua dolça i disminueix les expectatives de vida digna.

· La protecció dels drets fonamentals no implica només a cada individu sinó a "l'altre". I abasta també als que no han nascut i mereixen gaudir de les mateixes condicions mediambientals viscudes per nosaltres.

· Si no tenim un criteri equitatiu i prudent de consum, l'espècie humana podrà veure's compromesa en el futur per l'escassetat de recursos imprescindibles per a la vida. Solidaritat i ambientalisme es "relacionen fins a convertir-se en el mateix".

· Tots [i totes] tenim el deure de deixar de pensar exclusivament en l'interès propi. Estem obligats a considerar la manera en què les nostres obres i conductes diàries incideixen en la societat i en la natura.

La justícia climàtica requereix que es respectin, protegeixin i garanteixin els drets de les persones que enfronten el risc d'un desplaçament forçós en un context de canvi climàtic. El canvi climàtic impulsa desplaçaments de comunitats i persones que estan exposades i són vulnerables a la freqüència i intensitat de fenòmens meteorològics extrems, com inundacions, onades de calor i sequera; augment del nivell del mar; la propagació de malalties tropicals; dany a l'ecosistema; pobresa; inseguretat alimentària, aigua i altres mitjans de subsistència; i, més indirectament, conflictes en els territoris.

Per tant, s'ha d'assegurar que les respostes al canvi climàtic siguin participatives, transparents i responsables. En particular, han d'enfocar la seva atenció a les necessitats específiques de protecció de dones i nenes, de pobles indígenes, de persones adultes grans, de persones amb discapacitat i d'altres persones que puguin estar de manera desproporcionada afectades pel canvi climàtic.

2.3 Quines són les obligacions dels Estats?

Els DESCA estan reconeguts i protegits pel règim del Dret Internacional dels Drets Humans. Els tractats de drets humans[20] que hagin estat ratificats[21], vinculen els Estats i creen obligacions que han d'assumir. **Així, els Estats han d'adoptar mesures positives per complir amb aquests compromisos contrets (obligacions positives), així com abstenir-se a interferir en el gaudi efectiu dels drets humans (obligacions negatives).**

Les obligacions que tenen els Estats enfront dels DESCA són[22]:

- **Obligació de respectar:** l'obligació de respectar significa que els Estats tenen el deure d'abstenir-se d'intervenir/d'interferir (??) arbitràriament o irracionalment en el gaudi dels drets. Això significa que els Estats estan obligats a respectar el lliure ús dels recursos que posseeix o que estan a disposició de les persones o grups de persones. Per exemple, els estats no han de desconnectar arbitràriament els serveis d'aigua potable per al consum humà i els seus mitjans de vida.

- **Obligació de protegir:** els Estats han d'assegurar que altres actors particulars o privats (actors no estatals) no interfereixin en els drets, **mitjançant la prevenció (regulació), investigació, sanció i reparació.** L'obligació de protegir no suposa una responsabilitat il·limitada en cap dels estats, sinó el deure de prendre totes les mesures raonables i apropiades. Per exemple, els Estats han de supervisar la utilització i l'emmagatzematge dels plaguicides en l'agricultura per minimitzar els riscos.

- **Obligació de garantir:** els Estats han de **prendre mesures concretes i orientades a realitzar progressivament els DESCA.** Per a això ha de facilitar i proporcionar accés als drets, especialment a aquelles persones que no poden satisfer les seves pròpies necessitats, al màxim de recursos disponibles i per tots els mitjans apropiats[23]. Per exemple, educació primària gratuïta. Per analitzar el contingut d'aquesta obligació es fa ús de 3 elements que mesuren si hi ha un compliment adequat dels DESCA: **I) disponibilitat, en quantitat i qualitat; II) accessibilitat, física i econòmica; III) acceptable, culturalment i amb perspectiva de gènere.**

Hi ha 3 peculiaritats dels DESCA en relació amb les obligacions dels Estats:

- **Aplicació de mesures immediates,** independentment de la disponibilitat de recursos, és a dir, no depèn de l'assignació de recursos econòmics. Aquestes mesures són:

  Garantir els drets en condicions d'igualtat i no discriminació. La relació entre els drets a la igualtat i la no discriminació i els DESCA és vital, ja que la majoria de les violacions a aquests drets estan directament relacionades amb les desigualtats estructurals.

  Garantir els nivells essencials del contingut mínim dels drets, indistintament de la seva posició econòmica. Aquesta obligació és particularment rellevant en èpoques de crisi[24].

- **El principi de progressivitat:** els Estats han de fer esforços constants per millorar el gaudi dels DESCA. Això vol dir que tot i que aquests drets siguin de realització gradual, a causa de la limitació de recursos que pugui existir, s'ha d'actuar en un termini raonable utilitzant tots els mitjans apropiats[25].

- **La prohibició de regressivitat:** és a dir, no prendre mesures que deteriorin el nivell actual de compliment dels DESCA. Hi ha una presumpció de no retrocés, és a dir, que els estats no han de disminuir deliberadament l'accés de les persones a un dret, sense que estigui degudament justificat i sense que s'hagin avaluat altres alternatives menys costoses. Diferent a la regressivitat és la derogació o limitació d'un dret. El PIDESC no conté disposicions que deroguin els DESCA, per tant, només es pot limitar cert contingut sota circumstàncies excepcionals[26].

Per la seva banda, **el Dret Ambiental Internacional imposa un conjunt d'obligacions als Estats**, que es recullen en diversos tractats internacionals i jurisprudència d'òrgans internacionals de drets. A tall d'exemple, s'esmenten alguns d'aquests principis[27]:

- **Principi de prevenció:** quan hi hagi activitats que poden causar danys a l'ambient, els Estats han d'implementar mesures per evitar-ho, d'acord amb la informació científica disponible.

- **Principi de precaució:** quan hi hagi perill de dany greu o irreversible, la manca de certesa científica absoluta no s'ha d'utilitzar com a raó per postergar l'adopció de mesures eficaces, en funció dels costos per impedir la degradació del medi ambient.

- **Principi d'avaluació d'impactes ambientals.**

- **Principi d'informació, participació i accés a la justícia.**

La responsabilitat de les empreses transnacionals

Les activitats de les empreses transnacionals generen un gran impacte social, econòmic i ambiental que afecta el gaudi efectiu de drets vinculats a la salut, l'habitatge, l'alimentació, l'aigua, la seguretat social, el dret al treball, el dret a condicions de treball equitatives i satisfactòries, i el dret a fundar sindicats i a sindicar-se, el dret a un medi ambient sa, entre d'altres.

Per tant, **les empreses tenen responsabilitat en matèria de drets humans atès que les seves decisions poden afectar greument la dignitat i els drets de les persones i les comunitats[28].** Generalment els grups que es veuen més afectats en relació a les activitats de les transnacionals són les dones, els pobles indígenes, la infantesa i l'adolescència, la pagesia i d'altres grups en situació de vulnerabilitat per les activitats vinculades al desenvolupament, la utilització o explotació de terres i dels recursos naturals[29].

Durant els últims anys s'han produït diversos debats per exigir la responsabilitat d'aquestes empreses i dimensionar l'abast del poder corporatiu[30] que exerceixen dins dels territoris dels Estats on estan domiciliades, però sobretot a l'estranger (Sud Global) on duen a terme les seves activitats. Inicialment l'any 2011 es van crear els *Principis Rectors sobre les empreses i els Drets Humans de Nacions Unides*, per tal de millorar les pràctiques i les normes per a contribuir amb una globalització socialment sostenible.

No obstant això, les seves disposicions de caràcter voluntari i unilateral (autoregulació) han resultat insuficients. **Per això és important que es creï un instrument internacional, que sigui jurídicament vinculant, per regular les activitats de les empreses transnacionals i reforçar el marc actual de responsabilitats.** Tenint en compte l'actual escenari advers per a l'aprovació d'aquest instrument, a més de les mobilitzacions, denúncia i incidència per part de les organitzacions socials, és clau que des del pla jurídic s'exigeixi l'aplicació dels estàndards de drets humans al sector empresarial[31].

L'aplicació d'aquests estàndards de drets humans limita el poder corporatiu de les empreses transnacionals, i fins i tot pot estendre la seva responsabilitat fora de les pròpies fronteres dels Estats (conegut com a aplicació d'obligacions extraterritorials). La regulació jurídica a les empreses transnacionals, mitjançant les obligacions extraterritorials, permet fer ús dels estàndards de drets humans per exigir, tant als Estats com a empreses, actuar en el marc de la deguda diligència en el desenvolupament d'activitats a l'estranger, i que es pugui establir la responsabilitat (civil i penal) per la participació d'aquestes empreses i les seves filials en abusos de drets humans. Per tant, aquest tipus d'obligacions contribueix al disseny de mecanismes de control, rendició de comptes, accés a la justícia i reparació a les víctimes[32].

En aquest marc, diferents òrgans de drets humans de Nacions Unides han establert un conjunt de conductes concretes per als Estats[33]:

- Informar sobre l'adopció de totes les mesures legislatives, reglamentàries i de polítiques públiques per garantir que les empreses transnacionals respectin els drets econòmics, socials, culturals i ambientals en totes les seves operacions, fins i tot quan operen a l'estranger, en particular en el sector extractiu i operacions comercials que involucren l'apropiació de terres[34].

- Establir un marc regulador clar que asseguri que les empreses o les seves seus principals ubicades a la jurisdicció de l'Estat, són legalment responsables per les violacions de drets humans comeses en els projectes ubicats a l'estranger, en particular els que es desenvolupin en zones transfrontereres. L'Estat també ha de tenir en compte el compliment de les seves obligacions de drets humans, quan es trobi negociant un acord internacional (tractats i acords de comerç i inversions)[35].

Aquest enfocament que es planteja respon a les teories tradicionals d'atribució de responsabilitat centrada en els Estats, en les quals es reconeixen a aquests com els principals actors en el sistema internacional, i per tant, com els únics cridats a respondre internacionalment enfront de les obligacions de drets humans. Ara bé, és important ressaltar que la noció de sobirania dels Estats-nació i els seus governs en l'actual context de globalització neoliberal, tenen un paper més limitat a causa de l'activitat d'altres actors com: les organitzacions internacionals (Organització Mundial del Comerç, Banc Mundial i Fons Monetari Internacional[36]), les empreses transnacionals i els grups armats no estatals (milícies, guerrilles, rebels, terroristes, paramilitars, mercenaris, etc.[37]). Aquesta limitació es deu al fet que en ocasions els estats no poden (falta de capacitat) o no volen (manca de voluntat) dur a terme el seu deure de protecció enfront dels actors privats que operen a o des del seu territori.

En la mateixa línia, l'Observació General 24 emesa a l'any 2017 pel Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals és bastant clara en l'establiment de les obligacions en matèria de drets humans que tenen les empreses transnacionals, tant de manera directa com indirecta:

> En algunes jurisdiccions, les persones tenen vies de recurs directe contra les empreses enfront les vulneracions de drets econòmics, socials i culturals, ja sigui per imposar a aquestes entitats privades l'obligació (negativa) d'abstenir de posar en pràctica determinades conductes o l'obligació (positiva) d'adoptar certes mesures o contribuir a donar efectivitat a aquests drets. També hi ha moltes lleis nacionals destinades a protegir drets econòmics, socials i culturals concrets que s'apliquen de manera directa a les entitats empresarials, per exemple, en les esferes de la no discriminació, la prestació d'atenció de salut, l'educació, el medi ambient, les relacions laborals i la seguretat del consumidor. A més, de conformitat amb les normes internacionals, les empreses han de respectar els drets enunciats en el Pacte, independentment de si existeix legislació interna i si aquesta s'aplica plenament a la pràctica[…][38].

La responsabilitat internacional[39] per incompliment de les obligacions establertes en els tractats de drets humans i altres instruments jurídics de caràcter vinculant, segons el règim actual de Dret Internacional dels Drets Humans, és atribuïble de manera directa als Estats i de manera indirecta als actors no estatals (particulars o agents privats[40]). Denegar l'aplicació de les obligacions de drets humans a actors no estatals, particularment a aquells que concentren poder econòmic, polític i jurídic, significaria desconèixer la gran responsabilitat que tenen i en definitiva deslegitimar la recerca de justícia per part de les víctimes.

Com s'ha analitzat, s'ha superat la divisió entre drets civils i polítics i els DESCA quant a la seva protecció i les obligacions dels Estats en matèria de respecte i garantia.

Però els reptes actuals de les persones en moviment ens exigeixen comprendre les causes de la seva fugida i el vincle que té amb desigualtats (generades per un model d'acumulació, per despossessió de recursos naturals, expulsió dels territoris i la mercantilització dels béns públics).

2.4 Quan ens trobem davant d'una vulneració del DESCA?

Les violacions dels drets humans s'originen quan un Estat comet un acte o omissió que contravé les obligacions de drets humans establertes en els tractats de drets humans. A més del PIDESC, hi ha diversos instruments que no són vinculants, però són útils per identificar quan un Estat incompleix les seves obligacions enfront els DESCA: Principis de Limburg sobre la implementació del PIDESC (1987); Directrius de Maastricht sobre violacions dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (1997); Principis i Directrius per a la Implementació dels Drets Econòmics, Socials i Culturals de la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles (2010); i Principis Rectors sobre l'extrema pobresa i els drets humans (2012).

Per establir que s'ha generat aquesta vulneració s'ha d'atribuir aquesta responsabilitat quan[41]:

- La conducta ha estat comesa pels mateixos òrgans de l'Estat o per persones que actuen amb caràcter oficial, en els diferents poders i jerarquies en exercici del poder públic[42], per exemple:

  > L'anul·lació o suspensió de qualsevol legislació que sigui necessària per seguir exercint un dret que estigui vigent en aquell moment.
  >
  > La denegació activa d'aquests drets a determinats individus o grups mitjançant qualsevol forma de discriminació directa o indirecta.
  >
  > L'aprovació de qualsevol legislació o política que sigui clarament incompatible amb els drets humans.
  >
  > La no progressiva realització dels DESCA[43].

- La conducta és realitzada per un agent no estatal (agent privat) i l'Estat no és capaç de prevenir, investigar, sancionar i reparar l'afectació als drets[44]. Alguns d'aquests supòsits de responsabilitat estatal per actes comesos per particulars són:

  > Quan els actes són comesos per persones amb capacitat estatal, és a dir, tenen control sobre certa part de la població i el territori.
  >
  > Quan la violació es produeix amb complicitat de l'agent estatal.

Quan falta la deguda diligència en l'obligació de prevenir.

Quan no garanteix l'obligació de no discriminar.

Vulneració de drets humans com a origen del desplaçament forçós

Els DESCA són drets humans de naturalesa social que possibiliten que les persones gaudeixin d'un nivell de vida digne, amb condicions mínimes i adequades per aconseguir un benestar individual i col·lectiu[45]. El dret a un nivell de vida digne abasta necessàriament el compliment efectiu de tots els drets econòmics, socials, culturals i ambientals; i es vincula amb una interpretació àmplia del dret a la vida: cap persona pot ser privada de la vida de manera arbitrària, ni tampoc se li pot impedir l'accés a les condicions que li garanteixin una existència digna[46].

És per això que **quan té lloc una violació dels DESCA, generalment, s'està davant d'una complexitat de situacions que afecten un ampli rang de drets**. Per exemple, el desallotjament o desplaçament forçós vinculat a un projecte d'inversió en determinat territori, afecten els drets a la vida digna, integritat personal, habitatge adequat, discriminació, entre altres. **També s'han de visibilitzar les diferents afectacions als DESCA amb els que s'enfronten les dones**. Les dones i les nenes a tot el món **segueixen patint les conseqüències de la discriminació imposada per un sistema heteropatriarcal, que els nega l'accés i gaudi a la salut, educació, habitatge, treball, seguretat social, entre d'altres**. Aquesta discriminació genera situacions socioeconòmiques de pobresa:

> *El rol de sostenidores de la vida, conseqüència de la divisió sexual del treball, els condueix a suportar situacions que es tornen —gràcies a un neocolonialisme liberal— cada vegada més precàries. A més, el patriarcat planteja les relacions sexuals com relacions polítiques utilitzades per dominar les dones i la població LGTBI. La discriminació i persecució que pateixen es desenvolupa mitjançant el control de la seva sexualitat, de la seva capacitat reproductiva i del seu cos. És a dir, amb pràctiques dirigides a la violació dels seus drets sexuals i reproductius. Es tracta de violències específiques que pateixen les dones (i nenes) en contextos de violència generalitzada i conflicte armat pel sol fet de ser dones[48].*

Pel que fa a la situació del col·lectiu de persones lesbianes, gais, bisexuals i transsexuals i intersexuals (LGBTI), en relació amb els seus DESCA, persisteix la denegació dels drets d'associació, expressió, i informació, de discriminació en l'accés a l'ocupació, a la salut i a l'educació[49]. També són víctimes d'assassinats, de violència sexual i de violència basada en motius de gènere, d'atacs físics, tortura i detencions arbitràries.

La globalització neoliberal planteja reptes importants per al paradigma de protecció de drets humans, des de la lògica de la sobirania territorial dels Estats, a causa de les conseqüències que genera. "**L'anomenada crisi de les persones refugiades no és espontània, ni conjuntural, ja que està vinculada a múltiples motius estructurals que sustenten el model econòmic i social de dominació [...]. Són milions de persones i pobles els que emigren per causes climatològiques i pel model i projectes de desenvolupament capitalista i heteropatriarcal[50]** ", en concret per:

- L'explotació, com a mecanisme clàssic del capital per apropiar-se de la plusvàlua.
- L'acumulació per despossessió i expulsió, principalment a càrrec de les empreses transnacionals extractives i d'agrocombustibles en zones geoestratègiques.
- La necropolítica com a negació de la universalitat dels drets humans i la dignitat humana.
- El sistema heteropatriarcal que genera relacions de poder desiguals i promou la violència cap a les dones.
- Els conflictes armats vinculats a l'accés i control dels recursos naturals.
- El negoci de l'exportació d'armes a països que vulneren drets humans[51].
- Els efectes del canvi climàtic, en particular als Estats febles.

En aquest context, les persones que es troben en una situació d'extrema vulnerabilitat, es desplacen internament dins dels seus països o creuen una frontera internacional a causa de: la violència generalitzada promoguda per

agents estatals o no estatals (empreses transnacionals, paramilitars, grups de crim organitzat), les afectacions pels efectes del canvi climàtic i la degradació del medi ambient, i el no accés a condicions mínimes de vida digna (accés a l'aigua, alimentació, salut, entre d'altres). Aquestes vulneracions dels DESCA afecten la vida i la integritat de les persones.

En el següent apartat s'exposaran els elements claus de la protecció internacional per a les persones desplaçades forçosament que han fugit del seu país d'origen a causa de la vulneració dels seus DESCA. És important ressaltar "que tota persona té dret a sortir de qualsevol país, fins i tot el propi, i a retornar-hi" i aquest dret agafa especial rellevància quan la vida i la integritat de les persones corre perill al seu propi país[52]. Certament el dret a migrar o mobilitzar-se lliurement no és un dret absolut, però qualsevol limitació ha de complir amb els estàndards de proporcionalitat i necessitat, com va passar fa uns anys amb el tancament de fronteres de diversos Estats africans en un esforç per controlar la propagació de l'èbola. Aquesta qüestió és un punt fonamental per analitzar les estratègies actuals de denegació de responsabilitats globals davant les conseqüències d'unes polítiques econòmiques violentes, juntament amb les respostes inadequades, principalment dels països del Nord Global, davant els desplaçaments forçats[53].

En Diallo i el dret a l'educació

En Diallo va néixer a Guinea Conakry. Un país ric en recursos naturals, com l'aigua potable i la bauxita, però en el qual la majoria de la població no té accés a serveis bàsics com aquesta mateix aigua, medicaments o menjar suficient.
Amb una situació convulsa, l'actual president, Alpha Condé, que va arribar al poder el 2010 va començar a implementar polítiques que crearen recel entre guineans que no compartien ètnia amb el president (malinke). En Diallo i la seva família són de l'ètnia fula.
El pare d'en Diallo era militant d'un partit de l'oposició. Fins i tot el mateix noi havia participat en vagues per reclamar una bona educació pública (moltes són reprimides, arribant a morir manifestants).
Una matinada, un grup d'homes armats amb matxets van anar a buscar-los. Els crits els van alertar i van intentar fugir, però els van agafar i van matar el seu pare i el seu germà petit. En Diallo va ser ferit al cap i va caure inconscient.
Va despertar a l'hospital i després de conèixer la defunció del seu pare i germà va voler estar amb la seva mare. Però a la cultura fula, els fills han de quedar-se amb la família del pare després de la mort d'aquest, i la mare ha de tornar al seu poble natal. Llavors va expressar a la família del seu pare el seu desig d'estudiar, però no li ho van permetre. Va ser llavors quan va decidir marxar de Guinea Conakry, amb només 14 anys.
Un viatge a la recerca d'estudis.
No buscava venir a Europa. La seva idea era estudiar en un altre país africà. I com que tenia un oncle a Benín, va anar-hi.
Va explicar al seu oncle que volia estudiar, però ell el feia treballar a casa mentre li deia que ja estudiaria més endavant. Els seus cosins sí que estudiaven. Després de 8 mesos, en Diallo va deixar la casa del seu oncle.
Va estar un temps dormint al carrer i fent qualsevol tipus de feina. Fins que un amic li va dir que havia aconseguit arribar a Itàlia. I va decidir anar cap a Europa, a la recerca d'un futur en el que pogués veure els seus desitjos complerts. Amb els pocs diners que havia aconseguit, va anar de Benín fins Níger amb autobús, després fins a Algèria i finalment al Marroc.

El seu viatge va ser molt dur i va pensar en diferents moments que no arribaria viu al seu destí. Però ho va aconseguir.
Va intentar entrar per Melilla, però la policia marroquina els va agafar a ell i als altres companys de viatge, els va colpejar i els va portar a un altre poble més allunyat de la frontera. Llavors va anar a Tànger i va tornar a viure en un campament al bosc.
No tenia diners per pagar una pastera, així que va intentar saltar la tanca de Ceuta. Alguns van entrar, però els van retornar.
El desembre de 2016 va tornar a intentar-ho. Aquesta vegada ho va aconseguir. Tenia ferides de les concertines, però va córrer fins al CETI. Aquest dia eren un grup d'unes 800 persones que ho van intentar, i aproximadament van passar la meitat.
En arribar, el CETI estava ple. Van col·locar tendes de campanya al pati i a l'aparcament del centre eqüestre que hi ha al costat.
Però en Diallo, igual que la resta de residents, no es queixava. Desitjava que el traslladessin a la península, i per a això calia portar-se bé.
A Ceuta rebia classes d'espanyol i informàtica bàsica. Estava bé per començar. Encara que el seu somni era anar força més enllà i estudiar medicina o periodisme.
Després d'uns tres mesos al CETI, en Diallo va ser traslladat a la península. Ja a Europa, es va plantejar l'opció de sol·licitar asil, alhora que recorda: "Si no haguessin matat el meu pare i el meu germà i no m'haguessin atacat, no me n'hauria anat".
Diallo és un pseudònim sota el qual s'amaga la veritable identitat d'aquest guineà que ara viu en sòl europeu.

El dret d'asil

3.1 Què es el dret d'asil?

El dret d'asil és un dret fonamental recollit a la Declaració Universal dels Drets Humans[54] i l'Estat espanyol el reconeix a l'article 13.4 de la seva Constitució[55]. És el dret de tota persona a buscar protecció fora del seu país quan fuig d'un conflicte o d'una persecució que posa la seva vida en perill per motius de raça, religió, gènere, orientació sexual, grup social determinat, nacionalitat o opinió política.

La legislació estatal mitjançant la Llei 12/2009 estableix que el dret d'asil és la protecció que s'atorga a qui se li reconegui la condició de persona refugiada, és a dir: "[...] als nacionals no comunitaris o als apàtrides als quals es reconegui la condició de refugiat en els termes definits a l'article 3 d'aquesta Llei i a la Convenció sobre l'estatut dels refugiats, feta a Ginebra el 28 de juliol de 1951, i el seu Protocol, subscrit a Nova York el 31 de gener de 1967" [56].

Per tant, la condició de persona refugiada es reconeix a qui:

> *[A] causa de fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, opinions polítiques, pertinença a un determinat grup social, de gènere o orientació sexual, es troba fora del país de la seva nacionalitat i no pot o, a causa d'aquests temors, no vol acollir-se a la protecció del dit país, o a l'apàtrida que, sense tenir nacionalitat i trobant-se fora del país on abans tenia la residència habitual, pels mateixos motius no pot o, a causa d'aquests temors, no vol tornar-hi, i no estigui incurs en alguna de les causes d'exclusió de l'article 8 o de les causes de denegació o revocació de l'article 9*[57].

La protecció en el dret d'asil es coneix com a protecció internacional, i suposa que a la persona refugiada se li atorguin unes mínimes garanties: I) no devolució al seu país d'origen, II) permís de residència i treball permanent, III) accés a serveis públics (salut, educació, feina, habitatge, etc.), IV) mantenir la unitat familiar, i v) altres[58].

En el marc de la Unió Europea, el dret d'asil es reconeix a l'article 18 de la Carta dels Drets Fonamentals.

Alguns dels instruments més rellevants del marc regional es poden trobar a l'Annex d'aquesta publicació.

La protecció subsidiària

La protecció subsidiària és una figura de protecció internacional creada en el marc de la Unió Europea. L'article 4 de la Llei 12/2009 estableix que:

> *El dret a la protecció subsidiària és el que es dispensa a les persones d'altres països i als apàtrides que, sense complir els requisits per obtenir l'asil o ser reconegudes com a refugiades, però respecte de les quals es donin motius fundats per creure que si tornessin al seu país d'origen en el cas dels nacionals, o al de la seva anterior residència habitual en el cas dels apàtrides, s'enfrontarien a un risc real de patir algun dels danys greus que preveu l'article 10 d'aquesta Llei, i que no poden o, a causa de l'esmentat risc, no volen acollir-se a la protecció del país de què es tracti, sempre que no es doni algun dels supòsits enumerats als articles 11 i 12 d'aquesta Llei.*

De manera que, la protecció subsidiària s'atorga a qui corri el risc de ser objecte dels següents danys greus:

- Condemna de pena de mort o el risc de la seva execució material.
- Tortura i tracte inhumà o degradant al país d'origen del sol·licitant.
- Amenaces greus contra la vida o la integritat dels civils motivades per una violència indiscriminada en situacions de conflicte internacional o intern (no individualitzades).

Tant l'asil com la protecció subsidiària incorporen la garantia del principi de no devolució, pedra angular de la protecció internacional. En el cas espanyol, que no en el d'altres països de la UE, comporten un nivell de protecció similar al de l'estatut de refugiat. Però no hem d'oblidar que són dues figures diferents, no només pel que fa als requisits sinó també als drets que se'n deriven i els motius de cessament[59].

La protecció subsidiària no es reconeix en cap tractat internacional, i a les altres regions es va optar per ampliar la definició de persona refugiada. Així, per exemple, a:

· Àfrica, l'article 12.3 de la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles es refereix al dret de tota persona a buscar i obtenir asil, "[…] d'acord amb les lleis d'aquests països i els convenis internacionals". Per la seva banda, la Convenció de l'Organització de la Unitat Africana per la qual es regulen els aspectes específics de problemes dels refugiats a l'Àfrica estableix, a més d'incorporar la definició de la Convenció de 1951, que:

> *El terme "refugiat" s'aplicarà també a tota persona que, a causa d'una agressió exterior, una ocupació o una dominació estrangera, o d'esdeveniments que pertorbin greument l'ordre públic en una part o la totalitat del seu país d'origen, o del país de la seva nacionalitat, està obligada a abandonar la seva residència habitual per buscar refugi en un altre lloc fora del seu país d'origen o del país de la seva nacionalitat*[60].

L'amplitud de la redacció il·lustra la diversitat de motius pels quals es concedeix asil, que inclouen i van més enllà de la condició de refugiat/ada. Alguns d'aquests motius estan vinculats a l'origen racial o ètnic, mentre que d'altres protegeixen les persones perseguides a causa de la seva lluita per l'alliberament nacional o les seves activitats intel·lectuals, científiques o culturals.

· Amèrica Llatina i el Carib, la Declaració de Cartagena de 1984 va sorgir com el primer instrument innovador per la seva amplitud objectiva en la definició de la persona refugiada. En aquest sentit, el plantejament sobre els elements subjectius i objectius va experimentar un canvi d'orientació en el que s'establia a la Convenció de 1951. Així l'enfoc es va posar en els elements que promouen l'expulsió: (I) violència generalitzada, (II) l'agressió estrangera, (III) la violació massiva dels drets humans o altres circumstàncies que hagin pertorbat greument l'ordre públic.

L'any 1994, en el marc de la commemoració dels 10 anys de la Declaració de Cartagena, es va crear la Declaració de San José que complementa les conclusions establertes en la trobada de 1984 i identifica des d'una perspectiva de drets humans les causes de la migració forçosa a la regió i la necessitat d'enfortir el sistema democràtic per a la promoció de solucions duradores. Per a l'any 2004, amb una lògica d'aplicar les dues Declaracions (1984 i 1994), s'aprova el Pla d'Acció de Mèxic, que planteja la necessitat d'enfortir la cooperació internacional i millorar la qualitat de l'atenció. El 2014 es crea la Declaració i el Pla d'Acció de Brasil (Cartagena +30) per mantenir els estàndards de protecció més alts a nivell internacional i regional, implementar solucions innovadores per a les persones refugiades i desplaçades, i posar fi a la difícil situació a la qual han de fer front les persones apàtrides a la regió. El febrer de 2018 es va dur a terme l'avaluació dels avenços sobre la Declaració i el Pla d'Acció de Brasil i es van aprovar els 100 punts de Brasília, com a aportació regional per al debat al voltant de les Nacions Unides sobre el Pacte Mundial per als Refugiats.

Accés a la protecció internacional

En l'àmbit europeu, la protecció internacional fa referència al procés de determinació de l'estatus de persona refugiada i de protecció subsidiària, que es concreta en el dret de sol·licitar asil. Aquest procés s'ha de dur a terme amb les degudes garanties i l'estricta observança del principi fonamental de no devolució (també conegut com a non-refoulement)[61] , que garanteix que no es retorna la persona asilada al país on s'han produït els fets dels quals es vol protegir. Per accedir a aquesta protecció cal entrar en un territori segur. Però la situació de les persones amb necessitat de protecció internacional s'ha convertit en una teranyina, ara que creuar les fronteres europees es fa més difícil, fins i tot impossible, a causa del Sistema Schengen, ja que ha erigit un mur insuperable [al voltant] de les fronteres exteriors de la Unió Europea[62].

El principi de no devolució prohibeix als Estats expulsar o retornar una persona al territori de qualsevol país on la seva vida o la seva llibertat es trobin amenaçades o on pugui patir tortures, tractes inhumans o vulneració dels seus drets humans fonamentals. Ara bé, aquest principi s'infringeix constantment amb les polítiques de lluita contra la immigració irregular a la Unió Europea (acords bilaterals de readmissió amb tercers països, denegació d'entrada pels punts habilitats, devolucions i expulsions), fet que dificulta l'accés al dret d'asil de les persones necessitades de protecció internacional.

El reforç del control de les fronteres europees a través de la implementació d'una política migratòria basada en un enfoc securitari , impedeix a les persones refugiades exercir el seu dret a desplaçar-se a un país segur on puguin sol·licitar la protecció internacional[63]. Recentment el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) ha condemnat l'Estat espanyol per incomplir el principi de no devolució

quan va expulsar il·legalment dues persones N.D. i N.T, de Mali i Costa d'Ivori, a qui les autoritats espanyoles no van donar l'oportunitat de sol·licitar un intèrpret i un advocat per iniciar el procediment d'asil un cop van aconseguir entrar en territori espanyol per la tanca de Melilla. Totes dues devolucions es van realitzar sense una decisió motivada i sense que s'hagués analitzat individualment la sol·licitud de protecció internacional[II].

3.2 Qui és una persona refugiada? Elements per a la seva determinació

Com ja s'ha indicat, el règim de protecció internacional de les persones refugiades es regeix per dos instruments centrals, la Convenció de Ginebra de 1951 i el seu Protocol de Nova York de 1967. La Convenció de 1951 defineix tota persona refugiada com la que:

> *[...] a causa de fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, opinions polítiques, pertinença a un determinat grup social, u opinions polítiques es trobi fora del país de la seva nacionalitat i no pugui o, a causa d'aquests temors, no vulgui acollir-se a la protecció de l'esmentatpaís, o que, sense tenir nacionalitat i trobant-se, a causa d'aquests esdeveniments, fora del país on abans tenia la residència habitual, no pugui o, a causa d'aquests temors, no vulgui tornar-hi.*

D'aquesta definició se n'extreuen els següents elements que configuren la condició de persona refugiada:

- **Estar fora del país de nacionalitat o residència** on s'han produït els fets, i haver hagut de marxar del país.
- **L'existència d'un temor fundat de patir persecució**. Aquesta expressió és la part essencial de la definició de persona refugiada. A l'element temor, estat d'ànim i condició subjectiva, s'hi afegeix l'adjectiu fundat.

Això vol dir que no es tracta només de l'estat d'ànim (element subjectiu) de la persona el que determina la seva condició de refugiada, sinó que el seu temor s'ha de basar en una situació objectiva (element objectiu) i ser raonable[64]. Per tant, les declaracions de la persona refugiada no poden ser considerades en abstracte i s'han d'examinar en el context del país d'origen[65].

L'avaluació de l'element subjectiu va unida a l'anàlisi de la personalitat de l'individu, ja que les reaccions psicològiques de cadascú davant de fets similars són diferents; i també dels seus antecedents personals i familiars. Els informes psicològics o psiquiàtrics i l'aplicació del Protocol d'Estambul per a casos de supervivents de maltractaments o tortura són eines vàlides que es poden utilitzar com a prova[66], així com la informació sobre el país d'origen (COI per les seves sigles en anglès).

Què és persecució?

Malgrat que no hi ha una definició acceptada a nivell internacional, sí que hi ha un consens sobre el fet que la persecució inclou: (I) tota amenaça per motius de raça, nacionalitat, religió, opinions polítiques, o pertinença a un grup social determinat; i (II) les violacions greus, sostingudes o sistemàtiques de drets humans per les mateixes raons que indica la Convenció de 1951. En tots dos casos es tracta de violacions de drets humans contra les quals l'estat no és capaç de donar protecció[III].

D'altra banda, la Directiva 2011/95 defineix la persecució a l'article 9, i estableix que:

> *Els actes de persecució en el sentit de la secció A de l'article 1 de la Convenció de Ginebra hauran de: a) ser suficientment greus com per constituir una violació greu dels drets humans fonamentals, en particular dels drets que no puguin ser objecte d'excepcions a l'empara de l'apartat 2 de l'article 15 del Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats*

[II] Sobre aquest tema, vegeu el cas de N.D.i N.T. contra l'Estat espanyol per les "devolucions en calent" a la tanca de Melilla. Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, demandes núm. 8675/15 i 8697/15, 3 d'octubre de 2017. Vegeu també la decisió del Tribunal Administratiu de Rennes, França, gener de 2018, demanda núm. 1705747 sobre les deficiències del sistema italià per garantir un procediment d'asil en condicions dignes.

Fonamentals, o bé b) ser una acumulació de diverses mesures, incloses les violacions de drets humans, que siguin prou greus com per afectar una persona de manera similar a la que s'esmenta a la lletra a).

També s'ha d'entendre que les mesures de discriminació, encara que per elles mateixes no tinguin caràcter greu, poden donar lloc a un temor justificat de persecució si creen en la persona en qüestió un sentiment de desconfiança i inseguretat pel que fa a la seva existència futura"[67].

El risc de patir persecució ha de ser individual, tot i que pot abastar una col·lectivitat de persones, no impedeix el seu reconeixement individualitzat de persona refugiada. Aquesta diferenciació és important quan es tracta de vulneracions dels DESCA que tinguin caràcter col·lectiu. En qualsevol cas, n'hi ha prou que hi hagi un risc raonable que es pugui personalitzar en qui sol·licita la protecció per complir els requisits de la definició de refugiat[68].

- **Agents de persecució i absència de protecció estatal**. Per tal que una persona sigui reconeguda com a refugiada, ha de demostrar no només que té un temor fundat de ser perseguida, sinó també que hi ha hagut absència de protecció del seu propi Estat, tant si aquest és responsable del dany ocasionat com si no. Aquest darrer supòsit, és especialment important quan es tracta de persecució per agents no estatals[69].

  La protecció a les persones refugiades no té res a veure amb l'atribució de la responsabilitat internacional als Estats per la persecució que pateixen les persones, sinó que implica que l'Estat no té la capacitat de (no vol o no pot) reparar el dany ocasionat per la vulneració dels drets humans. No s'ha de confondre la necessitat individual de protecció amb el concepte d'atribució de responsabilitat de l'Estat per incompliment d'una obligació internacional.

  Pel que fa als causants de danys greus (agents de persecució), s'identifiquen: (I) els Estats; (II) partits o organitzacions que controlen l'Estat o una part considerable del seu territori; i (III) agents no estatals, quan l'Estat incompleix la seva obligació de protecció[70]. Això és especialment rellevant quan la persecució estigui vinculada a la vulneració dels DESCA, ja que, com s'ha dit abans, en alguns casos els Estats veuen limitats els seus esforços de regular i controlar les empreses transnacionals amb activitats als seus territoris, per exemple.

- **Alternativa de fugida interna**. Es tracta d'una pràctica actual que té com a objectiu descartar la possibilitat del desplaçament intern; no s'especifica a la Convenció de Ginebra. Per poder ser reconeguda com a persona refugiada, cal demostrar que no hi ha alternativa raonable de fugida interna al país d'origen. Es defineix l'alternativa de fugida interna com una zona específica del país on no hi hagi risc de temors fundats de persecució i on, ateses les circumstàncies particulars del cas, és raonable esperar que l'individu s'hi pugui establir i dur una vida normal[71].

- **Motius de persecució i nexe causal**. La persecució es pot donar per motius de raça, religió, nacionalitat, idees polítiques, pertinença a un grup social determinat, i, en el marc europeu, s'hi inclouen els motius de gènere i d'orientació sexual. Com a regla general, és indiferent que la persecució es produeixi per qualsevol dels motius indicats o per la combinació de dos o més motius. No obstant això, les categories de gènere i orientació sexual no donen lloc, per si soles, a una persecució, sinó que dependrà de les circumstàncies que imperin al país d'origen. Aquest condicionament, no exigit per la Convenció de Ginebra, suposa un obstacle afegit per a aquestes persones[72].

La violació dels DESCA és constitutiva d'asil quan l'Estat no pot oferir protecció, i hi ha un temor fundat d'una persecució motivada per una o més d'aquestes set causes: raça, religió, nacionalitat, idees polítiques, gènere, orientació sexual i pertinença a un grup social determinat.

Això s'ha d'interpretar des del Dret internacional dels drets humans: (I) la Convenció de Viena sobre el Dret dels Tractats, articles 31 i 32 sobre la regla general d'interpretació i mitjans d'interpretació complementaris; (II) les directrius de protecció internacional, recomanacions, guies, notes i conclusions publicades

[III] Com s'indica a l'apartat 2.3 d'aquesta publicació, hi ha una violació de drets humans quan un Estat comet un acte o una omissió que contravé les obligacions de drets humans establertes als tractats de drets humans.

per ACNUR en l'exercici de la seva missió de vetllar per l'aplicació de les convencions internacionals que asseguren la protecció de les persones refugiades; i (III) les interpretacions autoritzades realitzades pels òrgans internacionals de drets humans.

3.3 El desig d'una "vida millor": migrants econòmics?

A l'inici d'aquesta publicació s'ha esmentat la dicotomia existent entre migrants econòmics i persones refugiades per tal d'establir el marc conceptual. En aquesta secció, es presenten algunes de les propostes que analitzen la distinció entre les dues etiquetes. Un migrant és una persona que abandona "voluntàriament" el seu país per establir la seva residència en un altre lloc. El motiu del desplaçament es basa en consideracions econòmiques, familiars o de naturalesa personal.

D'aquesta definició no es desprenen suficients elements com per establir les raons que hi ha al **darrere del desplaçament, és a dir, darrere d'un interès de millora econòmica hi pot haver factors de discriminació i desigualtat basats en motius racials, religiosos, de gènere, entre d'altres**. L'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) suggereix que, en el marc de la determinació de la condició de persona refugiada, cal identificar, en primer lloc, que **l'existència de motius econòmics en la fugida del país no exclou altres motius vinculats a violacions dels drets civils i polítics —històricament considerats dins de la definició clàssica de refugi**. Per exemple: el dret a la igualtat i no discriminació. És a dir, la complexitat dels fenòmens de la mobilitat humana requereix veure la multiplicitat d'elements en termes no excloents. Perquè, en definitiva, un procés de fugida a un altre país té, com a element inherent, la cerca de millors oportunitats per a la supervivència, no només socioeconòmiques, sinó també de vida digna en general.

En segon lloc, el motiu de persecució es pot reflectir en una greu afectació dels DESCA[73] a causa de la no garantia del contingut mínim d'aquests drets per part de l'Estat[IV]; per exemple: la disponibilitat i accessibilitat del dret a la salut i a l'educació[74]. Per tant, malgrat que hi pot haver casos en els quals sembla que les persones abandonen el seu país d'origen només per les condicions generals de pobresa i incapacitat general per tenir accés a beneficis econòmics i socials, **una anàlisi més detallada pot mostrar que la situació econòmica ha estat causada o empitjorada per un règim repressiu, i pot reflectir un abús a gran escala dels drets humans fonamentals, inclosos els DESCA**. En qualsevol cas, la pregunta per a la determinació de la condició de refugi no hauria de ser si es tracta de migrants econòmics, sinó si es tracta de persones que pateixen una persecució (i la discriminació o un tracte menys favorable poden arribar a ser equivalents a persecució) i cal protecció internacional.

A partir d'aquesta lògica, es pot afirmar que el potencial de protecció de la Convenció de Refugiats s'ha vist limitat per la manca de comprensió de l'impacte, les dimensions i la interrelació dels DESCA amb els drets civils i polítics. Això no vol dir que no hi hagi restriccions en el règim existent que no es puguin expandir mitjançant la categoria de grup social determinat —anàlisi que no s'abordarà en aquesta publicació; però la Convenció de 1951 pot ser més flexible i estar oberta a l'aplicació dels estàndards internacionals de drets humans per abastar la protecció internacional de les persones en situació de desplaçament forçós per violacions dels DESCA.

[IV] Sobre el contingut mínim dels DESCA, vegeu la secció 2.3.

3.4 Desplaçament forçós: canvi climàtic i degradació ambiental

Yolanda Oquelí (Guatemala) i el dret ambiental:

"Des del moment en què vaig començar a alçar la veu a les assemblees, van començar les amenaces".
Després de créixer a la capital, va tornar al seu lloc de naixement, a l'entorn rural conegut com La Puya, per posar un negoci de fertilitzants. Però quan es va establir allà va començar a veure que els queia al damunt un gran problema.
Amb les extraccions mineres de la zona, van començar a tenir dificultats a causa de la contaminació i la manca d'aigua potable a la zona. Llavors la Yolanda, que havia sigut la primera dona a entrar als grups que lluitaven per defensar la importància de la sostenibilitat del medi ambient de La Puya, va decidir presentar vídeos a les comunitats per informar la població del que passava i demanar la participació en aquesta lluita de la ciutadania de la zona, sobretot a les dones.
La Yolanda defensava que aquest moviment havia de ser pacífic, ja que no es podia combatre la violència amb més violència. Amb la participació de les dones, a més, s'aconseguia que el Govern s'ho pensés més en el moment de respondre agressivament a les accions del col·lectiu. I per això La Puya va rebre un fort reconeixement i suport tant en l'àmbit nacional com internacional.
Però el fet de ser la cara visible d'aquest moviment va fer que la Yolanda comencés a rebre amenaces. Primer les va rebre al seu mòbil, i més tard començarien les pintades a casa seva, a casa dels seus pares i al seu negoci. Fins que les amenaces van prendre la forma d'atacs contra ella.
Un dia van posar una bomba a casa seva. Ella pensava que era una tàctica per intimidar-la, encara que la seva família patia per ella. Però la Yolanda s'equivocava, i un dia uns pistolers van disparar contra ella, i la van ferir greument.
Llavors va ser conscient de com n'era de perillós el que feia, però quan es va recuperar d'aquesta experiència va mantenir la seva determinació. Considerava que això demostrava la importància del que estava fent. I va decidir que no la farien callar.
Va continuar lluitant mentre canviava de domicili i d'identitat per intentar protegir-se, ella i la seva família. Però les amenaces tornaven a arribar, també als seus fills. Fins que va decidir marxar del país.
Quan va prendre la decisió, sentia que perdia la seva lluita. Que la "mataven en vida". Però quan va arribar a l'Estat espanyol va veure que podia continuar la seva lluita d'una altra manera, denunciant des d'aquí les vulneracions als drets ambientals.
Posa èmfasi en la joventut, en qui confia per aconseguir un canvi. Encara que ella no arribi a veure'l.

La majoria de les persones desplaçades per desastres naturals (??) continuen dins de les fronteres del seu propi país, i abandonen la seva llar com a conseqüència d'inundacions, terratrèmols, tempestes i altres fenòmens sobtats. Hi ha també un nombre important —tot i que indeterminat— de persones obligades a desplaçar se per fenòmens ambientals més complexos que es generen gradualment, com les sequeres en contextos de violència o els processos relacionats amb el canvi climàtic[75].

El 2016 es van registrar 24,2 milions de persones desplaçades per desastres ambientals, mentre que els desplaçaments per conflictes van ascendir a 6,9 milions. Com en anys anteriors, Àsia Meridional i Àsia Oriental van ser les regions més afectades. Mentre que la Xina, l'Índia i Filipines representen les xifres absolutes més elevades, els petits Estats insulars (como Sri Lanka, Tonga, Filipines, Haití, Fiji, entre d'altres) són els que els pateixen en major proporció si tenim en compte les dimensions de la població. La majoria dels

nous desplaçaments entre 2008 i 2016 es relacionen amb tempestes i altres fenòmens meteorològics extrems[76].

A mitjans de gener de 2018, a Moçambic, al voltant de 29.000 persones van ser desplaçades per una tempesta tropical a les províncies del nord de Cabo Delgado i Nampula, després que es formés un sistema de baixa pressió al canal de Moçambic. A la província de Nampula, les fortes pluges van afectar més de 73.200 persones i van causar deu morts. Més de 14.400 cases en van sortir malparades (unes 8.800 parcialment derruïdes i 5.600 completament derruïdes). Les pluges també van destruir al voltant de 1.500 hectàrees de parcel·les agrícoles i set carreteres nacionals i regionals[77].

En els darrers 15 anys, el medi ambient de Ghana s'ha vist greument afectat pel canvi climàtic. La freqüència dels desastres ambientals ha comportat la pèrdua dels mitjans de subsistència i l'augment dels desplaçaments. Els patrons de desplaçament es caracteritzen per factors socioeconòmics, que es troben directament i indirectament influïts per factors mediambientals. Diferents investigacions demostren que la migració s'utilitza com a mecanisme de supervivència, sobretot quan es veu compromès l'accés i la disponibilitat d'aliments. El motiu de desplaçament inicial és l'efecte del canvi climàtic[78].

Les estimacions indiquen que, fins al 2050, desenes de milions de persones es veuran obligades a desplaçar se internament per motius climàtics. A l'Àfrica subsahariana aquest càlcul és de 86 milions, a Àsia Meridional de 40 milions i a Amèrica Llatina de 17 milions de persones desplaçades internes[79]. Els Estats de renda baixa i mitjana baixa són els que més suporten la càrrega del desplaçament intern cada any. El marc legal que protegeix aquestes persones en moviment s'ha desenvolupat de forma escassa. El règim dels desplaçaments interns es troba regulat, principalment, per:

· Els Principis Rectors dels Desplaçaments Interns de 1998, i l'àmbit d'aplicació dels quals és el desplaçament intern[V]:

[V] Atès que l'enfocament d'aquesta publicació es troba en l'aplicació de l'Estatut de refugiat establert a la Convenció de 1951, no es farà una valoració sobre el règim de les persones desplaçades internament per motius ambientals.

S'entén per desplaçats interns les persones o grups de persones que s'han vist forçades i obligades a escapar o fugir de casa seva o del seu lloc de residència habitual, en concret com a resultat o per evitar els efectes d'un conflicte armat, de situacions de violència generalitzada, de violacions dels drets humans o de ***catàstrofes naturals o provocades per l'ésser humà****, i que no han creuat una frontera estatal internacionalment reconeguda.*

· Les Guies Operacionals del Comitè Permanent entre Organismes (IASC per les sigles en anglès) de 2011 per a la Protecció de Persones davant de Desastres Naturals. El Comitè Permanent està format per organitzacions internacionals que treballen en la provisió d'assistència humanitària a les poblacions afectades com a conseqüència de desastres d'origen natural i emergències relacionades amb conflictes, la crisi alimentària mundial i pandèmies.

La majoria dels nous desplaçaments interns del 2016 van tenir lloc en entorns d'alt risc caracteritzats per una baixa capacitat de supervivència, alts nivells de vulnerabilitat socioeconòmica i una gran exposició a perills naturals i provocats per l'ésser humà:

> En aquells llocs on s'està vivint la sequera o bé s'alteren els ritmes de la fotosíntesi i la capacitat de la terra per produir aliments, són les classes populars les que pateixen en major mesura els efectes del canvi climàtic. Perquè són persones que depenen de la terra i del que ells mateixos conreen. Òbviament, el canvi climàtic no té perspectiva de classe, però les polítiques per fer-hi front sí. És a dir, el que té un biaix de classe és la manera com els poders econòmics i els governs fan front als problemes que deriven de l'esgotament dels recursos naturals i del canvi climàtic[80].

Aquests esdeveniments extrems evidencien que s'està fent cada vegada més palesa la dinàmica del canvi climàtic, que té com a principal causa l'activitat humana. La lectura ecològica és que la humanitat es troba en una situació de tremenda incertesa i perillosa per a la seva pròpia supervivència. La lectura política és que els qui governen estan anteposant el manteniment de l'estat actual de coses, per damunt de la protecció de les majories socials[81].

El buit legal de la protecció internacional per a la mobilitat humana vinculada al canvi climàtic

Les persones en situació de desplaçament forçós que travessen fronteres internacionals pels efectes adversos del canvi climàtic o altres causes climatològiques[82] es poden trobar desprotegides a causa del buit legal existent, ja que no entren dins de cap categoria particular i no hi ha un instrument jurídic internacional específic que abordi aquest tipus de desplaçament o migració. És a dir, **no hi ha una definició de persona refugiada per motius climàtics (o també conegut com a refugiat climàtic), i aquesta qüestió no està contemplada en la Convenció de 1951.**

Segons l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) i l'ACNUR, termes com refugiat ambiental o refugiat per canvi climàtic no tenen base legal en el Dret Internacional dels Refugiats. Hi ha un consens cada vegada més elevat entre els organismes interessats, inclosa l'ACNUR, que se n'ha d'evitar l'ús. Aquests termes són enganyosos i podrien debilitar el règim jurídic internacional per a la protecció dels refugiats[83]. **El 2007, l'OIM va presentar —per primera vegada— la definició de migrant climàtic, ambiental o ecològic i encara no ha estat acceptada internacionalment:**

> *Són persones o grups de persones que migren per motius climàtic; són persones forçades a abandonar casa seva temporalment o per sempre, individualment o col·lectivament, i tant a nivell intern com internacionalment, sobretot per motius relacionats amb la degradació ambiental vinculada a impactes sobtats o de degradació lenta que posen en perill la seva seguretat o la seva vida[84].*

Tot i que els problemes de desplaçament o migració ambiental han rebut una creixent atenció per part d'una sèrie d'organismes internacionals i altres espais polítics, també hi ha hagut una manca de convergència en els fòrums internacionals. Una sèrie d'iniciatives i processos a nivell internacional —de compliment voluntari— han abordat aquest tema:

· El Sistema de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic, que estableix una estructura per aconseguir l'estabilització de les concentracions de gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera[85]:

> El 2010, mitjançant el Marc d'Adaptació de Cancún es va establir la creació de mesures per millorar la comprensió, coordinació i cooperació pel que fa al desplaçament induït pel canvi climàtic, la migració i la reubicació planificada, d'acord amb el que sigui més adequat a nivell nacional, regional i internacional[86].
>
> El 2015, es va adoptar la decisió de crear un Grup de Treball sobre desplaçament, sota la figura del Mecanisme Internacional de Varsòvia per pèrdues i danys associats als impactes del canvi climàtic de 2013. Actualment aquest Grup de Treball es troba realitzant activitats de diagnòstic i consulta a nivell global i per regions[87].

· El Fòrum Global sobre Migració i Desenvolupament, creat el 2006, és una iniciativa dels Estats membres de les Nacions Unides per abordar el vincle entre migració i desenvolupament. A causa de la seva escassa trajectòria i impacte, el 2017 l'aleshores Representant Especial del Secretari General de Nacions Unides per la Migració Internacional, Peter Sutherland, va recomanar reenfocar la feina d'aquest Fòrum en els següents termes:

> *A mesura que la migració vagi ocupant una posició més sòlida dins de la tasca de les Nacions Unides, serà inevitable preguntar-se si el Fòrum Mundial sobre Migració i Desenvolupament manté el seu propòsit i valor afegit. Proposo que en un futur immediat el Fòrum Mundial serveixi per promoure el consens sobre un ambiciós pacte mundial sobre la migració i la implementació dels compromisos de l'Agenda 2030 relacionats amb la migració [...]. Per a això, el Fòrum Mundial sobre Migració i Desenvolupament hauria de considerar la possibilitat d'aprovar un programa de treball plurianual, dotar-se d'una secretaria més sòlida i reforçar el seu paper com a òrgan d'examen de polítiques que ajuda els Estats a avaluar l'eficàcia de les seves opcions normatives de manera més sistemàtica. També es podrien considerar possibles reformes de la governança per fomentar una autèntica titularitat conjunta dels Estats, la societat civil i el sector privat*[88].

· La Reunió d'Alt Nivell sobre Refugiats i Migrants, convocada el 2016 per l'Assemblea General de les Nacions Unides per analitzar els grans desplaçaments de refugiats i migrants, per tal d'unir els països al voltant d'un enfocament més humanitari i coordinat:

> La Declaració de Nova York per als Refugiats i Migrants, adoptada en el marc de la Reunió el 2016, expressa la voluntat política de salvar vides, protegir drets i compartir la responsabilitat a escala mundial.
>
> El Pacte sobre els Refugiats és una continuació de la Declaració de Nova York de 2016 per impulsar un procés de discussió a l'entorn de les Nacions Unides, que generi eines i estàndards per al tractament dels grans desplaçaments de persones refugiades. El primer esborrany redactat per iniciar les negociacions que es va presentar el febrer de 2018, contempla 22 objectius entre els quals es troba: protegir els drets d'aquelles persones que es desplacen de manera forçosa de les seves comunitats i estats a causa de factors econòmics, ambientals i socials.
>
> Algunes organitzacions de la societat civil han destacat que el text actual no té compromisos reals per controlar els múltiples factors que promouen els desplaçaments forçosos a nivell global. Algunes de les exigències que realitzen a l'ONU per abordar les causes i conseqüències d'aquest tipus de desplaçaments inclouen: (I) reconèixer que les comunitats han de tenir garantits els DESCA, (II) comprometre's a protegir aquelles persones més vulnerables pels desplaçaments vinculats al canvi climàtic, i (III) assegurar la participació de la població desplaçada en el disseny i execució del Pacte Mundial[89].

· L'Agenda de Protecció de la Iniciativa Nansen sobre desplaçament fronterer en el context dels desastres i el canvi climàtic estableix que les persones que s'han traslladat a través una frontera internacional en contextos de desastres queden protegides pel marc internacional dels drets humans, i,

quan correspongui, per la protecció internacional que atorga l'estatut de refugi d'acord amb la Convenció de 1951.

> Com es suggereix a l'Agenda de Protecció, les normes de drets humans permetrien crear estàndards mínims en el context dels efectes del canvi climàtic, tant abans com després del desplaçament, i que han de tenir en compte un conjunt de situacions particulars, com: (I) la pèrdua cultural i física del patrimoni; (II) la pèrdua de la capacitat de treballar; (III) la denegació d'alimentació, aigua, habitatge, electricitat, i altres, que limiten el dret a tenir un nivell de vida adequat; (IV) la pèrdua del dret d'autodeterminació i accés als recursos naturals; (v) restriccions en el dret a la llibertat de moviment i elecció de lliure residència; i (vii) la disminució de la protecció del dret a la vida i integritat personal.

Altres processos que podrien aportar respostes sobre un marc de drets humans davant dels desplaçaments vinculats als efectes adversos del canvi climàtic són: la Cimera Humanitària Mundial (2016), l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible (2015), el Marc de Sendai per la Reducció del Risc de Desastres (2015 2030), l'Agenda d'Acció d'Addis Abeba (2015) i els Principis de Península sobre el Desplaçament Climàtic dins dels mateixos Estats (2013).

Hi ha una certa desconnexió entre drets humans i canvi climàtic. Són dos discursos que s'exclouen mútuament en l'àmbit pràctic. I això es fa evident, per exemple, en l'absència de nexe entre els dos àmbits. D'un total de 294 documents, dels quals se'n va seleccionar una mostra de 65 entre Resolucions de l'Assemblea General de l'ONU, Tractats i Convencions i altres informes i documents, un 23 % abordava el canvi climàtic, el 25 % temàtiques referides a migrants i refugiats, i només un 6 % establia un nexe entre els dos conceptes[90]:

> *La desvinculació que hi ha entre canvi climàtic, migracions i el tractament legal de la categoria de refugiat és clara. Els instruments legals amb què comptem actualment —molts d'ells forjats en anys anteriors— no contemplen els aspectes que avui generen debat, mentre que d'altres han de servir com a instruments subsidiaris (com la Declaració de Drets Humans i els seus Pactes Internacionals, la Convenció sobre reducció d'apatrídia i la Declaració de Cartagena sobre els Refugiats). Definir si els Estats han de ser responsables pel canvi climàtic és una de les qüestions més complexe*[91].

Davant l'absència d'un instrument legal que ofereixi protecció a les persones que abandonen el seu país per qüestions climàtiques o ambientals, no només sorgeixen iniciatives de soft-law[92] com les prèviament descrites, sinó també altres propostes enfocades a la creació d'un nou tractat internacional que ofereixi respostes més efectives al fenomen complex dels moviments relacionats amb el canvi climàtic, en un marc ampli de drets humans[93].

En el context de la Unió Europea tampoc hi ha un instrument jurídic que sigui aplicable directament a la protecció de les persones desplaçades per motius ambientals. Una lectura literal de la Directiva 2001/55/CE de 20 de juliol de 2001, relativa a les normes mínimes per a la concessió de protecció temporal en cas d'afluència massiva de persones desplaçades, permetria concloure si és viable la seva aplicació. No obstant això, no es pot ignorar que es tracta d'un règim de protecció temporal, l'aplicació del qual es fa dependre d'una decisió prèvia del Consell Europeu que constati l'existència d'una afluència massiva de persones desplaçades[94]. De manera que aquest tipus de protecció només es concedeix en casos excepcionals, una vegada que al Consell hi hagi majoria en el vot a favor de l'aplicació de la Directiva. I en els fets, no ha estat aplicable fins avui.

Un segon instrument legal rellevant en aquest tema és la Directiva de Qualificació (2011/95/UE), que busca establir un conjunt harmonitzat de normes de protecció subsidiària per a nacionals de tercers països o persones apàtrides que no es qualifiquen com a persones refugiades. Aquesta Directiva dona més pes a les circumstàncies individuals de la persona sol·licitant, a una avaluació dels obstacles tècnics per a la tornada al seu país d'origen, i finalment indica que no s'atorgarà protecció subsidiària quan en una part del país d'origen no hi hagi el temor fundat que sigui perseguida o sense risc real de patir un dany greu, i la persona sol·licitant pugui raonablement romandre en aquesta zona del país.

Per tant, les persones sol·licitants d'aquest tipus de protecció s'enfronten a la tasca d'haver de demostrar que han de fer front a "danys greus" si es veuen obligades a tornar al seu lloc d'origen. L'article 15 d'aquesta Directiva també limita les interpretacions de "danys greus" a factors diferents als creats pel canvi climàtic. Cal destacar que, de les propostes presentades per reformar algunes disposicions de la Directiva, cap feia referència a una modificació per incloure els "danys greus" ocasionats pel canvi climàtic[95].

Al Parlament Europeu, s'han realitzat altres propostes de revisió, per exemple, la Convenció Internacional sobre la protecció dels drets de tots els treballadors migrants i dels seus familiars (1990), que cap Estat membre ha encara ratificat, per desenvolupar un marc de referència per a la protecció de les persones en moviment que han creuat una frontera internacional per motius ambientals. Davant d'això, no hi va haver consens i no va poder establir-se el mecanisme més apropiat a la Unió Europea per respondre a aquesta realitat.

El principi de no devolució, descrit en la secció anterior, reconeix el dret a la no devolució, però no proveeix un dret d'entrada o de permanència en un altre Estat. Aquesta cobertura parcial i temporal, per una banda, no resol el problema del no reconeixement i protecció internacional de les persones en moviment per motius climàtics, i de l'altra, soscava l'element d'universalitat dels drets humans i la dignitat de les persones.

La desaparició dels Estats insulars

El canvi climàtic, que augmenta la intensitat i freqüència dels desastres naturals, afecta de manera desproporcionada els petits estats insulars del Sud Global, i perjudica els seus recursos naturals i mitjans de vida. En les pròximes dècades, centenars de milers de persones es veuran obligades a abandonar les seves llars a les illes petites, a causa del augment del nivell del mar i la contaminació de les fonts d'aigua potable fresca. Particularment es veuen ja afectades aquelles illes basades en esculls de coral. La seva proximitat al nivell del mar els fa particularment vulnerables al canvi climàtic[96].

Al Pacífic Nord se situa la República de les Illes Marshall i la seva població s'enfronta directament als reptes associats al canvi climàtic. Els xocs climàtics persistents i l'impacte agreujat per El Niño les estan afectant greument. L'augment del nivell del mar significa que les àrees costaneres són cada vegada més vulnerables a inundacions, erosió de tempestes, canvis en les precipitacions, augment de la temperatura superficial, huracans i tsunamis i els impactes associats al subministrament d'aigua dolça i terra habitable[97].

Els reptes econòmics i ambientals influeixen en les dinàmiques migratòries dels països insulars del Pacífic. El nombre total de persones migrants nascudes al Pacífic que viuen en països de l'OCDE[98] és de 420.000, la majoria dels quals provenen de Fiji, Samoa i Tonga. L'impacte i la degradació ambiental són els principals factors que influeixen en la migració de molts illencs del Pacífic: la meitat de la població de Kiribati i Tuvalu, en particular, viuen en zones urbanes superpoblades en atols d'estretes franges de corall amb accés limitat a l'aigua i la terra[99].

El canvi climàtic continuarà erosionant les capacitats dels Estats per protegir i garantir els drets humans de les seves poblacions. Les Maldives i Kiribati estan explorant la possibilitat d'adquirir un nou territori per reubicar-hi els seus habitants. Kiribati, a més, ha posat en marxa la política Migració amb Dignitat i forma part de l'estratègia nacional de reubicació a llarg termini. No obstant això, aquesta política només serveix per aplanar el camí d'aquelles persones que ja estan preparades per migrar i no arriba a tothom, en concret a persones amb un nivell d'alfabetització limitat o les que viuen principalment de llocs de treball de subsistència[100].

A Samoa les comunitats organitzades han començat a desenvolupar estratègies d'adaptació, utilitzant els seus propis coneixements ancestrals. No només han buscat solucions per adaptar-se al canvi climàtic sinó també solucions alternatives que augmentin la seva capacitat de recuperació. Però el canvi climàtic amenaça ara les arrels mateixes del coneixement tradicional en què es recolzen els seus mitjans de vida. A mesura que aquests estats insulars siguin declarats com a "desapareguts" a causa de la seva inhabitabilitat i , per tant, pèrdua del seu territori, sorgeix la pregunta de com es protegiran i assistiran aquestes persones, i com continuaran exercint el seu dret d'autodeterminació[101].

Conclusió

4. Conclusió

Al llarg d'aquesta publicació s'ha intentat construir una narrativa sobre els drets de les persones en situació de desplaçament forçós en relació amb el règim de protecció internacional. L'aposta per la interpretació de qui és una persona refugiada segons la Convenció de 1951, en sentit ampli i a la llum dels estàndards de drets humans universalment reconeguts, és la lluita "pel dret a tenir dret d'asil" d'aquelles persones que fugen per vulneracions dels seus drets civils, polítics, econòmics, socials, culturals i ambientals.

Sota aquesta lògica, la Convenció de 1951 és efectivament capaç de contenir una gamma de situacions que anteriorment es consideraven fora de l'abast dels termes d'aquest tractat. Aquesta conclusió no es basa simplement en la possibilitat teòrica, sinó que està recolzada per les decisions de tribunals estatals i òrgans de drets humans, així com per l'existència d'altres instruments jurídics regionals que han transcendit de les etiquetes simplistes entre migrant econòmic i persona refugiada.

En definitiva, el que es qüestiona és l'enfortiment d'un model polític i econòmic que deriva en l'exclusió del dret d'asil:

> *[q]ue retrata com a "refugiades" exclusivament els qui fugen del conflicte sirià, negant aquesta etiqueta als qui fugen de persecució en països com l'Afganistan, l'Iraq, Eritrea, el Pakistan, l'Iran, Nigèria, Somàlia, Mali, Sudan, etc., vulnerant així la Convenció de 1951 que prohibeix la discriminació per nacionalitat. Malgrat la seva obligació jurídica de protegir-los, l'elit europea re-etiqueta els qui no procedeixen de Síria com a "migrants econòmics", especialment si són oriünds de l'Àfrica subsahariana. Aquest seria el cas del govern espanyol que, des de fa dues dècades, retrata d'aquesta manera els qui arriben per la seva frontera sud, defensant que no tenen "dret a venir"*[102].

Mentre Europa, Canadà, Estats Units d'Amèrica, Austràlia, entre d'altres, limiten els drets de les persones en situació de desplaçament forçós i endureixen el control a les seves fronteres, alhora que externalitzen les fronteres per defensar les seves economies i les necessitats de la seva ciutadania, els béns i les mercaderies tenen més llibertat per transitar per les fronteres. La disputa s'emmarca entre la perpetuació i l'aprofundiment del model dominant de globalització neoliberal economicista, extractivista i antropocèntric, o entre fer valer altres lògiques i models alternatius a aquest. En aquest context, s'albira un xoc entre models o formes d'entendre la vida, l'organització social i la gestió del territori i els recursos naturals[103].

Annex: Principals normatives europees d'asil

· Conveni relatiu a la determinació de l'Estat responsable de l'examen de les sol·licituds d'asil presentades als Estats membres de les Comunitats Europees, fet a Dublín el 15 de juny de 1990. L'instrument vigent i refós és l'anomenat Dublín III: Reglament (UE) núm. 604/2013 del Parlament Europeu i del Consell de 26 de juny de 2013.

· Reglament (UE) núm. 603/2013 del Parlament Europeu i del Consell, de 26 de juny de 2013, relatiu a la creació del sistema EURODAC per a la comparació de les impressions dactilars per a l'aplicació efectiva del Conveni de Dublín.

· Acord d'Adhesió de l'Estat espanyol al Conveni d'Aplicació de l'Acord de Schengen (articles 28-38). Instrument de ratificació d'Espanya de 23 de juliol de 1993 (BOE núm. 81, de 5 d'abril de 1994).

· Directiva 2001/55/CE de 20 de juliol de 2001, relativa a les normes mínimes per a la concessió de protecció temporal en cas d'afluència massiva de persones desplaçades i a mesures de foment d'un esforç equitatiu entre els estats membres per acollir aquestes persones i assumir les conseqüències de la seva acollida.

· Directiva 2011/95/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 13 de desembre de 2011, per la qual s'estableixen normes relatives al reconeixement de nacionals de tercers països o apàtrides com a beneficiaris de protecció internacional, a un estatut uniforme per als refugiats o per a les persones amb dret a la protecció subsidiària i al contingut de la protecció concedida.

· Directiva 2013/32/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 26 de juny de 2013, sobre procediments comuns per a la concessió o la retirada de la protecció internacional.

· Directiva 2013/33/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 26 de juny de 2013, per la qual s'aproven normes per a l'acollida dels sol·licitants de protecció internacional.

· DECISIÓ DEL CONSELL per la qual s'estableixen mesures provisionals en l'àmbit de la protecció internacional en benefici d'Itàlia i Grècia (normativa de la reubicació 2015-2017)

La Unió Europea, en concret el Parlament Europeu i el Consell, tenen competències per adoptar instruments legals secundaris relacionats amb el dret d'asil i la protecció subsidiària. El Sistema Europeu Comú d'Asil (SECA) creat el 1999 va ser dissenyat per facilitar l'accés al procediment d'asil a les persones necessitades de protecció i oferir condicions dignes i acceptables tant als sol·licitants d'asil com als beneficiaris de protecció internacional dins de la Unió.

A la pràctica, el SECA està integrat per: la Directiva de Procediments, la Directiva sobre Acollida, la Directiva sobre Requisits per al reconeixement, el Reglament de la base de dades EURODAC, i el Reglament de Dublín. No obstant això, el SECA es caracteritza per l'heterogeneïtat en el tractament de les persones sol·licitants d'asil i la variació en les taxes de reconeixement entre els Estats membres de la UE[104].

Bibliografia

Abouharb, R.; Cingranelli, D.; Filippov, M., "Do Non–Human Rights Regimes Undermine the Achievement of Economic and Social Rights?", en LaDawn Haglund, Robin Stryker (eds.) Closing the Rights Gap. From Human Rights to Social Transformation, University of California Press, California, 2015.

Accountability Unit, "Legal note: EU Law Protections for Women Asylum Seekers", fecha de consulta 10 enero de 2018, en https://static1.squarespace.com/static/56a4de2276d99c632686c77e/t/5a6f3c58f9619a0c2174626e/1517239467580/AU+-+Legal+Note+No.+5+-+EU+Law+Protections+for+Women+Asylum+Seekers+-+Final.pdf.

ACNUR, "Conclusión General 94 del Comité Ejecutivo sobre la protección internacional de los refugiados".

ACNUR, Directrices sobre protección internacional: La «alternativa de huida interna o reubicación» en el contexto del artículo 1A(2) de la Convención de 1951 o el Protocolo de 1967 sobre el Estatuto de los Refugiados. Doc. de la ONU HCR/GIP/03/04, Ginebra, 2003, fecha de consulta 18 marzo 2018, en http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=487e10c52.

ACNUR, Manual de Procedimientos y Criterios para Determinar La Condición de Refugiado en virtud de la Convención de 1951 y el Protocolo de 1967 sobre el Estatuto de los Refugiados, Ginebra, 1992, fecha de consulta 30 diciembre 2017, en http://www.acnur.org/t3/fileadmin/Documentos/BDL/2011/7575.pdf?view=1.

ACNUR, "Reunión de Consulta de Latinoamérica y el Caribe como una Contribución para el Pacto Global sobre Refugiados", fecha de consulta 19 febrero 2018, en http://www.itamaraty.gov.br/es/sem-categoria/18201-reunion-regional-de-consulta-de-america-latina-y-el-caribe-para-el-pacto-mundial-sobre-refugiados.

ACNUR, A., "Cambio climático, desastres naturales y desplazamiento humano: la perspectiva del ACNUR", fecha de consulta 24 febrero 2018, en http://www.unhcr.org/497891022.pdf.

Álvarez, Y., "Indigenous territorial rights, legal pluralism and alternatives to development: notes on an indissoluble relationship", Deusto Journal of Human Rights, n.° 2, 2018, pp. 95-120.

Arrieta, I. R.-G., "El naufragio de Europa: reflexiones feministas en torno a la crisis de las políticas migratorias y de asilo", Revista Europea de derechos fundamentales, n.° 29, 2017, pp. 143-164.

Asamblea General de las Naciones Unidas, Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales, 1976.

Asamblea General ONU, Informe del Representante Especial sobre la Migración: Peter Sutherland. Doc. de la ONU A/71/728, 2017, fecha de consulta 25 febrero 2018, en http://www.gfmd.org/docs/germany-morocco-2017-2018.

Asylos, Honduras: The case of Garifuna women and discrimination in education, Asylos. Research for asylum, 2017.

Asylos, Macedonia: Availability and accessibility of health care, Asylos. Research for asylum, 2018.

Betts, A.; Bloom, L.; Kaplan, J.; Omata, N., Refugee Economies. Forced Displacement and Development, Oxford University Press, New York, 2017.

Betts, A.; Collier, P., Refuge. Transforming a Broken Refugee System, Allen Lane, UK, 2017.

Borràs, S., "Los Conflictos Ambientales Causados por Empresas Transnacionales: Realidades y Retos Jurídicos Internacionales", 2014, pp. 137-172.

Business & Human Rights Resource Center, "Boletín Trimestral de Responsabilidad Legal Empresarial - Número 25, enero de 2018", fecha de consulta 11 enero 2018, en https://business-humanrights.org/es/bolet%C3%ADn-trimestral-de-responsabilidad-legal-empresarial-%C2%A0n%C3%BAmero-25-enero-de-2018.

Caballero, I.; Celis, R.; Gorriti, Z., Desplazamientos forzados: los Derechos Humanos desde la perspectiva del Derecho de Asilo. Reinvidicaciones y propuestas de cambio, CEAR Euskadi, Bilbao, 2010.

Carling, J., "Refugees are also Migrants. All Migrants Matter", Oxford Law Faculty, 2015, fecha de consulta 21 enero 2018, en https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2015/09/refugees-are-also.

CEAR & European Programme for Integration and Migration, Acceso a la protección: un derecho humano, Madrid, 2013, fecha de consulta 25 enero 2018, en https://www.cear.es/wp-content/uploads/2013/05/INFORME-FINAL.pdf.

CEAR Euskadi, El camino sin fin: huellas de mujeres en la frontera sur. Informe de la Misión de Observación de Derechos Humanos (Melilla, 4-11 julio 2014), Bilbao, 2014.

Celis, R.; Aierdi, X., ¿Migración o desplazamiento forzado? Las causas de los movimientos de población a debate, Instituto de Derechos Humanos Pedro Arrupe, Bilbao, 2015, fecha de consulta en http://www.deusto-publicaciones.es/deusto/pdfs/cuadernosdcho/cuadernosdcho81.pdf.

Celis, R.; Sepúlveda Giraldo, C. A., Contra el despojo. Capitalismo, degradación ambiental y desplazamiento forzado. Análisis de casos de Colombia y Ecuador, CEAR Euskadi, Bilbao, 2012.

Centro de Estudios sobre Refugiados de la Universidad de Oxford, "Grupos Armados no estatales y desplazamiento", Revista Migraciones Forzadas, n.° Núm. 37, 2011, fecha de consulta 20 diciembre 2017, en http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/es/pdf/RMF37/RMF37.pdf.

Cerqueira, D.; Montgomery, A., "Obligaciones extraterritoriales: un componente ausente en los Principios Rectores de la ONU que debería abordarse en un tratado vinculante sobre empresas y derechos humanos", Justicia en las Américas, fecha de consulta 19 febrero 2018, en https://dplfblog.com/2018/02/10/obligaciones-extraterritoriales-un-componente-ausente-en-los-principios-rectores-de-la-onu-que-deberia-abordarse-en-un-tratado-vinculante-sobre-empresas-y-derechos-humanos/.

Chimienti, M., "The failure of global migration governance", Ethnic and Racial Studies, vol. 41, n° 3, 2017, pp. 424-430.

Ciancio, A., "Desplazados ambientales: 24 millones de personas obligadas a huir cada año por desastres", IECAH, fecha de consulta 10 marzo 2018, en https://iecah.org/index.php/articulos/3237-desplazados-ambientales-24-millones-de-personas-obligadas-a-huir-cada-ano-por-desastres.

CIDH, Derechos humanos de migrantes, refugiados, apátridas, víctimas de trata de personas y desplazados internos: Normas y estándares del Sistema Interamericano de Derechos Humanos. Doc. de la OEA/Ser.L/V/II.Doc. 46/15, Washington, D.C., 2015, fecha de consulta 20 diciembre 2017, en http://www.oas.org/es/cidh/informes/pdfs/movilidadhumana.pdf.

CIVICUS, "The two borderless challenges of our time: Migration and climate change", CIVICUS, 2018, fecha de consulta 25 febrero 2018, en https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/3072-the-two-borderless-challenges-of-our-time-migration-and-climate-change.

Clapham, A., Human Rights Obligations of Non-State Actors, Oxford University Press, 2006.

Comisión de Ayuda al Refugiado (CEAR), Informe 2017: Las personas refugiadas en España y Europa, Madrid, 2017, fecha de consulta 12 febrero 2018, en http://www.ccar.cat/wp-content/uploads/2017/06/informe_cear_2017.pdf.

Comité de Derechos Humanos, "Observaciones finales: República de Corea, Doc. de la ONU CCPR/C/KOR/CO.4".

Comité DESC, "Lista de Temas: Reino Unido, Doc. de la ONU E/C.12/GBR/Q/6".

Comité DESC, "Observación General No. 3: La naturaleza de las obligaciones de los Estados Partes. Doc. de la ONU E/1991/23".

Comité DESC, "Observación General No. 12: El derecho a una alimentación adecuada. Doc. de la ONU E/C.12/1999/5", fecha de consulta en http://observatoriopoliticasocial.org/sitioAnterior/images/stories/biblioteca/pdf/documentos-sistema-naciones-unidas/observacionesgenerales/12_alimentacion_adecuada.pdf.

Comité DESC, "Observación General No. 14: El derecho al disfrute del más alto nivel posible de salud (Artículo 12 del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales)", fecha de consulta 1 abril 2017, en http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/epcomm14s.htm.

Comité DESC, "Observación General No. 24: Las obligaciones de los Estados en virtud del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales en el contexto de las actividades empresariales. Doc. de la ONU E/C.12/GC/24", fecha de consulta en http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E/C.12/GC/24&Lang=en.

Comité DESC, "Observaciones finales: Austria, Doc. de la ONU E/C.12/AUT/CO/4".

Comité DESC, "Observaciones finales: China, Doc. de la ONU E/C.12/CHN/CO/2".

Comité DESC, "Observaciones finales: España. Doc. de la ONU E/C.12/ESP/CO/6".

Comité DESC, "Observaciones finales: Noruega, Doc. de la ONU E/C.12/NOR/CO/5".

Comité DESC, "Observaciones finales: Taiwán, Doc. de la ONU E/C.12/THA/CO/1-2".

Comité Europeo de Derechos Sociales, International Association Autism Europe vs. France, Complaint No. 13/2002, 2002, fecha de consulta 10 febrero 2018, en https://www.escr-net.org/es/caselaw/2006/international-association-autism-europe-v-france-complaint-no-132002-esp.

Consejo de Derechos Humanos, "Declaración sobre el Derecho a la Alimentación. Doc. de la ONU A /HRC/37/L.21. 37° período de sesiones. 26 de febrero a 23 de marzo de 2018", fecha de consulta en https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G18/066/08/PDF/G1806608.pdf?OpenElement.

Consejo de Derechos Humanos, Informe de la Relatora Especial sobre el derecho a la alimentación: Hilal Elver. Doc. de la ONU A/HRC/34/48, 2017, fecha de consulta en https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/017/90/PDF/G1701790.pdf?OpenElement.

Consejo de Derechos Humanos, Informe del Relator Especial sobre la cuestión de las obligaciones de derechos humanos relacionadas con el disfrute de un medio ambiente sin riesgos, limpio, saludable y sostenible: John H. Knox. Doc. de la ONU A /HRC/37/59, 2018, fecha de consulta 30 marzo 2018, en http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/37/59.

Consejo de Derechos Humanos, Informe del Relator Especial sobre la situación de los defensores de los derechos humanos. Michael Forst: Defensoras y Defensores de los derechos de las personas en movimiento. Doc. de la ONU A/HRC/37/51, Ginebra, 2018, fecha de consulta 15 marzo 2018, en http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/37/51.

Corte Constitucional de Sudáfrica, República de Sudáfrica y otros vs. Grootboom (CCT1/00), 2001.

Corte Europea de Derechos Humanos, Caso de la Plataforma Ärzte für das Leben. Sentencia de 21 de junio de 1988.

Corte Europea de Derechos Humanos, Caso X y Y vs. Países Bajos. Sentencia de 26 de marzo de 1985.

Corte Europea de Derechos Humanos, Caso Young, James y Webster vs. Reino Unido. Sentencia de 13 de agosto de 1981.

Corte IDH, Caso Velásquez Rodríguez vs. Honduras. Fondo. Sentencia de 29 de julio de 1988. Serie C No. 4.

Corte Interamericana de Derechos Humanos, Caso Radilla Pacheco vs. México. Excepciones Preliminares, Fondo, Reparaciones y Costas. Sentencia de 23 de noviembre de 2009. Serie C No. 209.

Corte Interamericana de Derechos Humanos, "Medio ambiente y derechos humanos (obligaciones estatales en relación con el medio ambiente en el marco de la protección y garantía de los derechos a la vida y a la integridad personal - interpretación y alcance de los artículos 4.1 y 5.1, en relación con los artículos 1.1 y 2 de la Convención Americana sobre Derechos Humanos). Opinión Consultiva OC-23/17 de 15 de noviembre de 2017. Serie A No. 23".

Council of Europe, Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights, fecha de consulta 13 noviembre 2017, en https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804 9159f.

Crawley, H.; Sigona, N., "Is Europe putting refugees in even more danger?", Newsweek, 2016, fecha de consulta 21 enero 2018, en http://www.newsweek.com/europe-driving-refugees-more-dangerous-routes-442085.

Crawley, H.; Skleparis, D., "Refugees, migrants, neither, both: categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'", Journal of Ethnic and Migration Studies, vol. 44, n° 1, 2017, pp. 48-64.

Dawson, C. L., "Naturaleza de los derechos humanos", Revista Latinoamericana de Derechos Humanos, vol. 27, n.° 1, 2016, pp. 15-32.

Declaración Universal de Derechos Humanos. Adoptada y proclamada por la Asamblea General en su resolución 217 A (III), de 10 de diciembre de 1948.

Dejusticia, "En fallo histórico Corte Suprema concede tutela de cambio climático y generaciones futuras", fecha de consulta 4 mayo 2018, en https://www.dejusticia.org/en-fallo-historico-corte-suprema-concede-tutela-de-cambio-climatico-y-generaciones-futuras/.

Directrices de Maastricht sobre Violaciones a los Derechos Económicos, Sociales y Culturales, 1997.

Faist, T., "The moral polity of forced migration", Ethnic and Racial Studies, vol. 41, n° 3, 2017, pp. 412-423.

Fernández, M. J., "Refugiados, cambio climático y derecho internacional", Revista Migraciones Forzadas, n° Número 49, 2015, pp. 42-43.

Flores-Palacios, X., "Samoa: conocimientos locales, cambio climático y éxodos de población", Revista Migraciones Forzadas, n.° Número 49, 2015, pp. 59-61.

Foster, M., International Refugee Law and Socio-Economic Rights. Refugee from Deprivation, Cambridge University Press, Melbourne, 2007.

González, E.; Hernández Zubizarreta, J.; Ramiro, P., "Regular a las empresas para defender los derechos humanos: un desafío global", Revista Pueblos, n.° 76, 2018, fecha de consulta 3 marzo 2018, en http://omal.info/spip.php?article8561.

"Halvard Buhaug: Climate Changes Affect Conflict Dynamics", New Security Beat, fecha de consulta 4 mayo 2018, en https://www.newsecuritybeat.org/2018/05/halvard-buhaug-climate-affect-conflict-dynamics/.

Hernández Zubizarreta, J., El Tratado Internacional de los Pueblos para el Control de las Empresas Transnacionales. Un análisis desde la sociología jurídica, Observatorio de Multinacionales en América Latina-Paz con Dignidad, 2017.

Hernández Zubizarreta, J., "La necropolítica frente a los derechos humanos", Viento Sur, 2018, fecha de consulta 19 febrero 2018, en http://omal.info/spip.php?article8532.

Hernández Zubizarreta, J., Las empresas transnacionales frente a los derechos humanos. Historia de una asimetría normativa., HEGOA y OMAL, Bilbao, 2009.

Internal Displacement Monitoring Centre, Global Report on Internal Displacement. Grid 2017, Norwegian Refugee Council, Ginebra, 2017, fecha de consulta 30 marzo 2018, en http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2017/pdfs/2017-GRID.pdf.

Internal Displacement Monitoring Centre, Internal Displacement Update. Issue 30: 11 January - 7 February 2018, Norwegian Refugee Council, Ginebra, 2018, fecha de consulta 30 marzo 2018, en http://www.internal-displacement.org/internal-displacement-updates/issue-30-11-january-7-february-2018/.

IOM, The migration, environment and climate change nexus in Ghana, 2017, fecha de consulta 26 febrero 2018, en https://publications.iom.int/system/files/pdf/policy_brief_series_vol3_issue3.pdf.

IOM, World Migration Report 2018, Ginebra, 2017, fecha de consulta 5 marzo 2018, en https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.

Kaltenborn, M., Social Rights and International Development. Global Legal Standards for the Post-2015 Development Agenda, Springer, Londres, 2015.

Kumari Rigaud, K.; de Sherbinin, A.; Jones, B.; Bergmann, J.; Clement, V.; Ober, K.; y otros, Groundswell. Prepararse para las migraciones internas provocadas por impactos climáticos. Reseña, Banco Mundial, Washington, D.C., 2018, fecha de consulta 11 mayo 2018, en https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461.

Lasa, L.; Sepúlveda, C. A., El derecho de asilo frente a la violación de los derechos económicos, sociales y culturales. Informe diagnóstico, CEAR Euskadi, Bilbao, 2015, fecha de consulta 28 diciembre 2017, en https://www.cear-euskadi.org/producto/el-derecho-de-asilo-frente-a-violacion-derechos/.

López Ramón, F., "Los derechos de los migrantes ecológicos", Cuadernos Manuel Giménez Abad, vol. Monografía 6, 2017, (Migración y Diversidad: Europa ante los retos globales de la diversidad y movilidad), pp. 6-18.

de Lucas Martín, F. J.; Marín, L.; Ordóñez Solís, D.; Sobotovicova, S.; González Vega, J. A.; Gómez Fernández, I.; y otros, Pertsona Errefuxiatuen Krisia eta Bere Eragina Europar Batasinean. Zergatiak, eraginak, inmigrazio politikak, asiloa, zuzenbide-esparrua.../La Crisis de las Personas Refugiadas y su Impacto sobre la UE. Causas, impactos, asilo, políticas de inmigración, asilo, marco jurídico..., EuroBasque Europako Mugimenduaren Euskal Kontseilua. Consejo Vasco del Movimiento Europeo, 2016.

MacAskill, E., "Italian officials and German firm face legal action over Saudi arms sales", The Guardian, 2018, fecha de consulta 18 abril 2018, en https://www.theguardian.com/world/2018/apr/18/italian-officials-and-german-firm-face-legal-action-over-saudi-arms-sales?CMP=Share_AndroidApp_Tweet.

Marks, S., "Human Rights and Root Causes", 2011, fecha de consulta 15 enero 2018, en https://papers.ssrn.com/abstract=1736880.

Marouf, F. E.; Anker, D., Socioeconomic Rights and Refugee Status: Deepening the Dialogue Between Human Rights and Refugee Law, Social Science Research Network, Rochester, NY, 2010, fecha de consulta 7 marzo 2018, en https://papers.ssrn.com/abstract=1658923.

Martija, G.; González, E., "El tratado contra la impunidad de las multinacionales avanza frente a la oposición de la Unión Europea", www.elsaltodiario.com, 2017, fecha de consulta 21 enero 2018, en https://www.elsaltodiario.com/multinacionales/el-tratado-contra-la-impunidad-de-las-multinacionales-avanza-frente-a-la-oposicion-de-la-union-europea.

Mathew, P.; Harley, T., Refugees, Regionalism and Responsibility, Edward Elgar Publishing Limited, 2016.

McAdam, J., Climate Change, Forced Migration, and International Law, Oxford University Press, New York, 2012.

McNamara, K. E., "Migración con dignidad a través de las fronteras en Kiribati", Revista Migraciones Forzadas, n.° Número 49, 2015, p. 62.

Miguel Juan, C., Refugiadas: una mirada feminista al Derecho Internacional, La Catarata, Madrid, 2016.

Mitsilegas, V., The Criminalisation of Migration in Europe. Challenges for Human Rights and the Rule of Law, Springer, Londres, 2015.

Monge Núñez, G.; Rodríguez Rescia, V., Acceso a la Justicia de Grupos en Situación de Vulnerabilidad. Manual General de Litigio en el Sistema Interamericano con enfoque diferenciado. Niñez y adolescencia, pueblos indígenas y afrodescendientes., Instituto Interamericano de Derechos Humanos, San José, 2014.

Oficina del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Derechos; Humanos, "Preguntas Frecuentes sobre los Derechos Económicos, Sociales y Culturales. Folleto Informativo N° 33", fecha de consulta en http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ESCR/FAQ%20on%20ESCR-sp.pdf.

OHCHR & Mary Robinson Foundation, "Discussion Paper: Human Rights, migration, and displacement related to the adverse impacts of climate change", 2016.

OIM, Glosario sobre Migración, Ginebra, 2006, fecha de consulta 14 noviembre 2017, en https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_7_sp.pdf.

OIM, "Migrantes climáticos o medioambientales", Migration & Climate Change. Definitional Issues, 2018, fecha de consulta 12 marzo 2018, en https://www.iom.int/definitional-issues.

ONU, Cancun Adaptation Framework. Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010. Doc. de la ONU FCCC/CP/2010/7/Add.1, 2011, fecha de consulta 25 febrero 2018, en https://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf.

ONU, Convención Marco de las Naciones Unidas sobre el Cambio Climático, creada en 1992. En vigor desde 1994, fecha de consulta 23 febrero 2018, en https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/convsp.pdf.

OUA, Convención de la OUA por la que se regulan los aspectos específicos de problemas de los refugiados en África, aprobado en 1969 y en vigor en 1974, fecha de consulta 2 febrero 2018, en http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=50ac934b2.

Plaza, B., "El movimiento feminista frente al poder de las multinacionales", La Marea, 2015, fecha de consulta en https://www.lamarea.com/2015/07/03/el-movimiento-feminista-frente-al-poder-de-las-multinacionales/.

Programe on Women's Economic, Social and Cultural Rights, Human rights for all. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. A Handbook, New Delhi, 2015, fecha de consulta 12 abril 2017, en http://pwescr.org/PWESCR_Handbook_on_ESCR.pdf.

Puentes Riaño, A.; Mondragón Duque, A. M.; Veramendi Villa, M. J., "El Derecho Internacional Ambiental y de Derechos Humanos aplicable al desarrollo de grandes represas hidroeléctricas", en Leonardo Castro Maia, Silvia Capelli, Felício Pontes Júnior (eds.) Hidroeléctricas y actuación del Ministerio Público en Latinoamérica, Red Latinoamericana de Ministerio Público Ambiental, Porto Alegre, 2013, fecha de consulta 13 enero 2018, en https://aida-americas.org/sites/default/files/publication/hidreletricas-e-atuacao-do-mp-na-america-latina_0.pdf.

Puggioni, R., Rethinking International Protection. The Sovereign, the State, the Refugee, Palgrave Macmillan, 2016.

Raquel, C.; Álvarez, V., Refugiadas. La trata con fines de explotación sexual en el contexto de militarización y cierre de fronteras, CEAR Euskadi, Bilbao, 2017.

Ridell, A., "Human rights responsibilities of private corporations for climate change? The State as catalyst for compliance", en Ottavio Quirico, Mouloud Boumghar (eds.) Climate Change and Human Rights. An international and comparative law perspective, Routledge, (Routledge research in International Environmental Law), pp. 68-94.

Ruiz-Giménez, I., "Derechos humanos, género e inmigración", en 36 Congreso de Teología. Migrantes, refugiados y fronteras. De la exclusión a la hospitalidad. Ponencias del Congreso., Evangelio y Liberación, 2016, fecha de consulta en http://www.academia.edu/31519523/Derechos_humanos_g%C3%A9nero_e_inmigraci%C3%B3n.

Sassen, S., Expulsions. Brutality and Complexity in the Global Economy, The Belknap Press of Harvard University Press, Londres, 2014.

Scheel, S.; Squire, V., "Forced Migrants as 'Illegal' Migrants", en Elena Fiddian Qasmiyeh, Gil Loescher, Katy Long, Nando Sigona (eds.) The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies, Oxford University Press, 2014.

Schmid, E., Taking Economic, Social and Cultural Rights Seriously in International Criminal Law, 2, Cambridge University Press, UK, 2016.

Sigona, N., "The contested politics of naming in Europe's "refugee crisis"", Ethnic and Racial Studies, vol. 41, n.° 3, 2017, pp. 456-460.

Skillington, T., Climate justice and human rights, Palgrave Macmillan, Irlanda, 2017.

Storlazzi, C. D.; Gingerich, S. B.; van Dongeren, A.; Cheriton, O. M.; Swarzenski, P. W.; Quataert, E.; y otros, "Most atolls will be uninhabitable by the mid-21st century because of sea-level rise exacerbating wave-driven flooding", Science Advances, vol. 4, n.° 4, 2018, fecha de consulta 30 abril 2018, en http://advances.sciencemag.org/content/4/4/eaap9741.abstract.

Supreme Court of India, M.C. Mehta (Petitioner) v. Kamal Nath and others (Respondents). No. 182 of 1996.

Tena, A., "Yayo Herrero: «Las clases trabajadoras son las que más sufren los efectos del cambio climático»", P'ublico, 2018, Madrid, fecha de consulta 24 febrero 2018, en http://www.publico.es/sociedad/cambio-climatico-yayo-herrero-son-clases-trabajadoras-sufren-efectos-cambio-climatico.html.

Torres, A. M.; Alarcón, N.; Bárcena, P., La protección internacional de los solicitantes de asilo. Guía práctica para la abogacía, ACNUR y Fundación Abogacía Española, 2017.

UN, "Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. Zero Draft", fecha de consulta 19 febrero 2018, en https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180205_gcm_zero_draft_final.pdf.

UNHCR, Global Trends. Forced displacement in 2016, Ginebra, 2017, fecha de consulta 20 diciembre 2017, en http://www.unhcr.org/5943e8a34.pdf.

UNHCR, Protecting Persons with Diverse Sexual Orientations and Gender Identities: A Global Report on UNHCR's Efforts to Protect Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Intersex Asylum-Seekers and Refugees, Ginebra, 2015, fecha de consulta 12 marzo 2018, en http://www.refworld.org/docid/566140454.html.

Vargas, M., Extraterritorialidad. Mecanismos de control frente a la vulneración de los Derechos por empresas transnacionales, ODG, fecha de consulta 12 enero 2017, en https://www.bilaterals.org/IMG/pdf/extraterritorialidad._mecanismos_de_control_frente_a_la_vulneracion_de_los_derechos_por_etns.pdf.

Wenden, C. W. de, "Migration and development", Ethnic and Racial Studies, vol. 41, n.° 3, 2017, pp. 431-439.

William S. Richardson School of Law, "Marshall Islands Climate and Migration Project", 2018, fecha de consulta 23 marzo 2018, en https://rmi-migration.com/research-questions.

Notes

[1] S. Sassen, Expulsions. Brutality and Complexity in the Global Economy, The Belknap Press of Harvard University Press, Londres, 2014, p. 60 i ss.

[2] Totes les xifres s'han obtingut de: UNHCR, Global Trends. Forced displacement in 2017, Ginebra, 2018

[3] És important ressaltar que les dues branques del Dret Internacional tenen finalitats diferents. El Dret Internacional dels Refugiats s'origina en la necessitat de donar protecció a les persones que estan en el territori d'un Estat del qual no són nacionals; per la seva banda, el Dret Internacional dels Drets Humans busca establir la responsabilitat dels Estats per violacions dels drets humans.

[4] En relació amb aquest aspecte, vegeu, per exemple: C. Miguel Juan, Refugiadas: una mirada feminista al Derecho Internacional, La Catarata, Madrid, 2016.

[5] Aquesta creació d'Estats territorials amb fronteres geogràfiques definides, va permetre els Estats exercir autoritat sobre les persones que s'havien establert dins de les seves fronteres, així com respecte d'aquelles que intentaven entrar als seus territoris. CIDH, Derechos humanos de migrantes, refugiados, apátridas, víctimas de trata de personas y desplazados internos: Normas y Estándares del Sistema Interamericano de Derechos Humanos. Doc OEA/Ser.L/V/II. Doc. 46/31, 2015, par. 1.

[6] OIM, Glosario sobre Migración, Ginebra, 2006, pp. 39-40, data de consulta 14 novembre de 2017, a https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_7_sp.pdf.

[7] CIDH, Derechos humanos de migrantes, refugiados, apátridas, víctimas de trata de personas y desplazados internos: Normas y Estándares del Sistema Interamericano de Derechos Humanos. Doc OEA/Ser.L/V/II. Doc. 46/31, cit., par. 4; Consejo de Derechos Humanos, Informe del Relator Especial sobre la situación de los defensores de los derechos humanos. Michael Forst: Defensoras y Defensores de los derechos de las personas en movimiento. Doc. de la ONU A/HRC/37/51, Ginebra, 2018, par. 9, data de consulta 15 març de 2018, a http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/37/51.

[8] Consejo de Derechos Humanos, Informe del Relator Especial sobre la situación de los defensores de los derechos humanos. Michael Forst: Defensoras y Defensores de los derechos de las personas en movimiento. Doc. de la ONU A/HRC/37/51, cit., par. 10.

[9] R. Celis; X. Aierdi, ¿Migración o desplazamiento forzado? Las causas de los movimientos de población a debate, Instituto de Derechos Humanos Pedro Arrupe, Bilbao, 2015, pp. 89-90, a: http://www.deusto-publicaciones.es/deusto/pdfs/cuadernosdcho/cuadernosdcho81.pdf.R.

[10] I. Ruiz-Giménez, "Derechos humanos, género e inmigración", en 36 Congreso de Teología. Migrantes, refugiados y fronteras. De la exclusión a la hospitalidad. Ponencias del Congreso., Evangelio y Liberación, 2016, a:

http://www.academia.edu/31519523/Derechos_humanos_g%C3%A9nero_e_inmigraci%C3%B3n.

[11] R. Celis; X. Aierdi, ¿Migración o desplazamiento forzado? Las causas de los movimientos de población a debate, cit., p. 51.

[12] Adoptat i obert a la signatura, ratificació i adhesió per l'Assemblea General de les Nacions Unides en la seva resolució 2200 A (XXI), de 16 de desembre de 1966. Va entrar en vigor el 23 de març de 1976. Ratificat per l' Estat espanyol el 1977. Fins a la data actual, en total 170 Estats l'han ratificat.

[13] Adoptat i obert a la signatura, ratificació i adhesió per l'Assemblea General de les Nacions Unides en la seva resolució 2200 A (XXI), de 16 de desembre de 1966. Va entrar en vigor el 3 de gener de 1976. Ratificat per l' Estat espanyol el 1977. Fins a la data actual, en total 167 Estats l'han ratificat.

[14] Per exemple: la Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les formes de Discriminació Racial, la Convenció sobre l' eliminació de totes les formes de discriminació contra la Dona, la Convenció sobre els Drets del Nen, la Convenció Internacional sobre la Protecció dels Drets de Tots els Treballadors Migratoris i els seus Familiars. Per a conèixer els instruments internacionals de drets humans vigents fins a l'actualitat.

[15] Sistema Africano de Derechos Humanos: Carta Africana de los Derechos Humanos y de los Pueblos (1981). Sistema Europeo de Derechos Humanos: la Carta Social Europea (1961) y el Convenio para la Protección de los Derechos Humanos y las Libertades Fundamentales (1950), y su Protocolo Adicional (1954). Sistema Interamericano de Derechos Humanos: el Protocolo Adicional a la Convención Americana sobre Derechos Humanos en materia de Derechos Económicos, Sociales y Culturales (Protocolo de San Salvador, 1988).

[16] Corte Interamericana de Derechos Humanos, "Medio ambiente y derechos humanos (obligaciones estatales en relación con el medio ambiente en el marco de la protección

y garantía de los derechos a la vida y a la integridad personal - interpretación y alcance de los artículos 4.1 y 5.1, en relación con los artículos 1.1 y 2 de la Convención Americana sobre Derechos Humanos). Opinión Consultiva OC-23/17 de 15 de novembre del 2017. Serie A No. 23".

[17] Consejo de Derechos Humanos, Informe del Relator Especial sobre la cuestión de las obligaciones de derechos humanos relacionadas con el disfrute de un medio ambiente sin riesgos, limpio, saludable y sostenible: John H. Knox. Doc. de la ONU A /HRC/37/59, 2018, data de consulta 30 març de 2018, a http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/37/59.

[18] Supreme Court of India, M.C. Mehta (Petitioner) v. Kamal Nath and others (Respondents). No. 182 of 1996.

[19] Dejusticia, "En fallo histórico Corte Suprema concede tutela de cambio climático y generaciones futuras".

[20] Aquest tipus de tractats estan dotats d'una especial naturalesa objectiva, ja que regulen les relacions jurídiques entre Estats i individus, sota una lògica de no obligacions recíproques. És a dir, que han estat creats per la necessitat de protegir les persones i els béns comuns, no els interessos individuals dels Estats Corte Interamericana de Derechos Humanos, Caso Radilla Pacheco vs. México. Excepciones Preliminares, Fondo, Reparaciones y Costas. Sentencia de 23 de noviembre de 2009. Serie C No. 209, par. 302.

[21] Es refereix a l'acte pel qual un Estat dona el seu consentiment a obligar-se per un tractat. Un cop, un Estat ha ratificat un tractat a nivell internacional, ha d' incorporar-lo a la seva legislació interna.

[22] Asamblea General de las Naciones Unidas, Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales, 1976, p. Art. 2; Comité DESC, "Observación General No. 3: La naturaleza de las obligaciones de los Estados Partes. Doc. de la ONU E/1991/23". També vegeu els altres estàndards establerts a les Observacions Generals.

[23] La referència a la disponibilitat de recursos reflecteix el reconeixement de que la realització d'aquests drets pot ser obstaculitzat per manca de recursos i només es pot aconseguir durant un període de temps. De tota manera, els Estats han de fer esforços constants, fins i tot mitjançant l'assistència i la cooperació internacional per tal de millorar el gaudi dels DESCA. Vegeu: Comité DESC, "Observación General No. 14: El derecho al disfrute del más alto nivel posible de salud (Artículo 12 del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales)", par. 47.

[24] Council of Europe, Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights, p. 217, data de consulta 13 novembre de 2017, a:

https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804 9159f. També vegeu: Directrices de Maastricht sobre Violaciones a los Derechos Económicos, Sociales y Culturales, 1997, par. 9.

[25] Corte Constitucional de Sudáfrica, República de Sudáfrica y otros vs. Grootboom (CCT1/00), 2001. Per tal de conèixer el nivell de gaudi aconseguit dels drets socials i econòmics en relació al nivell que podria arribar a aconseguir un Estat determinat, es suggereix consultar; Human Rights Measurement Initiative i Economic and Social Rights Empowerment Initiative.

[26] Els Estats Parts en aquest Pacte reconeixen que, en l'exercici dels drets garantits de conformitat amb el present Pacte per l'Estat, aquest podrà sotmetre aquests drets únicament a limitacions determinades per la llei, només en la mesura compatible amb la naturalesa d'aquests drets i amb l'objecte exclusiu de promoure el benestar general en una societat democràtica. Art. 4 PIDESC.

[27] Vegeu, entre d'altres: Convenio sobre la Diversidad Biológica, Convenio Marco del Cambio Climático, Convención Relativa a los Humedales de Importancia Internacional (Convención de Ramsar), y Declaración de Río. També consultar: A. Puentes Riaño; A. M. Mondragón Duque; M. J. Veramendi Villa, "El Derecho Internacional Ambiental y de Derechos Humanos aplicable al desarrollo de grandes represas hidroeléctricas", en Leonardo Castro Maia, Silvia Capelli, Felício Pontes Júnior (eds.) Hidroeléctricas y actuación del Ministerio Público en Latinoamérica, Red Latinoamericana de Ministerio Público Ambiental, Porto Alegre, 2013, data de consulta 13 gener de 2018, a:

https://aida-americas.org/sites/default/files/publication/hidreletricas-e-atuacao-do-mp-na-america-latina_0.pdf.

[28] Consejo de Derechos Humanos, Informe de la Relatora Especial sobre el derecho a la alimentación: Hilal Elver. Doc. de la ONU A/HRC/34/48, 2017, par. 51, en https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/017/90/PDF/G1701790

[29] Comité DESC, "Observación General No. 24: Las obligaciones de los Estados en virtud del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales en el contexto de las actividades empresariales. Doc. de la ONU E/C.12/GC/24", par. 1,2 y 8.

[30] El poder corporatiu es refereix al poder polític, econòmic i jurídic que disposen les empreses transnacionals per actuar amb un alt grau d'impunitat. La regulació a aquestes empreses s'emmarca en un conjunt de contractes, normes de comerç i inversions, entre d'altres, que responen a polítiques neoliberals d'inversió, i que es converteixen en instruments jurídics vinculants que blinden les seves actuacions. Per tal de conèixer més sobre el concepte de poder corporatiu, es suggereix consultar: J. Hernández Zubizarreta, Las empresas transnacionales frente a los derechos humanos. Historia de una asimetría normativa., HEGOA y OMAL, Bilbao, 2009.

[31] E. González; J. Hernández Zubizarreta; P. Ramiro, "Regular a las empresas para defender los derechos humanos: un desafío global", Revista Pueblos, 76, 2018, data de consulta 3 març de 2018, a http://omal.info/spip.php?article8561.

[32] D. Cerqueira; A. Montgomery, "Obligaciones extraterritoriales: un componente ausente en los Principios Rectores de la ONU que debería abordarse en un tratado vinculante sobre empresas y derechos humanos", Justicia en las Américas.

[33] Comité de Derechos Humanos, "Observaciones finales: República de Corea, Doc. de la ONU CCPR/C/KOR/CO.4", par. 11; Comité DESC, "Observaciones finales: China, Doc. de la ONU E/C.12/CHN/CO/2", par. 12; Comité DESC, "Observaciones finales: Noruega, Doc. de la ONU E/C.12/NOR/CO/5", par. 6; Comité DESC, "Observaciones finales: Austria, Doc. de la ONU E/C.12/AUT/CO/4", par. 11-12. También ver: Comité DESC, "Observación General No. 24: Las obligaciones de los Estados en virtud del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales en el contexto de las actividades empresariales. Doc. de la ONU E/C.12/GC/24", cit.

[34] Comité DESC, "Lista de Temas: Reino Unido, Doc. de la ONU E/C.12/GBR/Q/6", par. 2.

[35] Comité DESC, "Observaciones finales: Taiwán, Doc. de la ONU E/C.12/THA/CO/1-2", par. 12.

[36] El desembre del 2017, set autoritats de les Nacions Unides van manifestar públicament la seva preocupació per les polítiques fiscals i els programes d'austeritat del Fons Monetari Internacional, ja que han generat reduccions dràstiques en la cobertura de la protecció social que afecten els drets econòmics i socials de la població. http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Development/IEDebt/Open_Letter_IMF_21Dec2017.pdfConsultat en data 3 d'abril del 2018. ONU, "Open letter to the IMF on social protection. Mandates of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, the Special Rapporteur on the right to food, the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons, the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, the Special Rapporteur on the human rights to safe drinking water and sanitation,the Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice, and the Chair of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights"; R. Abouharb; D. Cingranelli; M. Filippov, "Do Non–Human Rights Regimes Undermine the Achievement of Economic and Social Rights?", a LaDawn Haglund, Robin Stryker (eds.) Closing the Rights Gap. From Human Rights to Social Transformation, University of California Press, California, 2015, p. 40 y ss.ONU, "Open letter to the IMF on social protection. Mandates of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, the Special Rapporteur on the right to food, the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons, the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, the Special Rapporteur on the human rights to safe drinking water and sanitation,the Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice, and the Chair of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights". Vegeu també: R. Abouharb; D. Cingranelli; M. Filippov, "Do Non–Human Rights Regimes Undermine the Achievement of Economic and Social Rights?", en LaDawn Haglund, Robin Stryker (eds.) Closing the Rights Gap. From Human Rights to Social Transformation, University of California Press, California, 2015, p. 40 i ss.

[37] A. Clapham, Human Rights Obligations of Non-State Actors, Oxford University Press, 2006, pp. 25-26. Vegeu també: Centro de Estudios sobre Refugiados de la Universidad de Oxford, "Grupos Armados no estatales y desplazamiento", Revista Migraciones Forzadas, Núm. 37, 2011, traduït per Instituto I. Desarrollo Social y Paz de la Universidad de Alicante, data de consulta 20 desembre de 2017, a: http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/es/pdf/RMF37/RMF37.pdf.

[38] Comité DESC, "Observación General No. 24: Las obligaciones de los Estados en virtud del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales en el contexto de las actividades empresariales. Doc. de la ONU E/C.12/GC/24", cit., par. 4-5.

[39] Quan un Estat incompleix les seves obligacions internacionals establertes als tractats internacionals i en d'altres instruments de drets humans que hagin ratificat o que siguin vinculants (que han de complir-se), és internacionalment responsable. La conseqüència jurídica de la responsabilitat internacional és el naixement del deure de reparar adequadament el dany causat. El concepte de responsabilitat internacional

és el component capital de la protecció internacional dels drets humans. Comisión de Derecho Internacional de Naciones Unidas, "Informe de la Comisión de Derecho Internacional. 53º período de sesiones (23 de abril a 1º de junio y 2 de julio a 10 de agosto de 2001). Asamblea General. 56º período de sesiones. Suplemento Nº 10 (A/56/10)", p. pág. 43, artículo 1 y comentario. Resolució adoptada por l' Assemblea General el 28 de gener del 2002 (A/RES/56/83).

[40] En el Dret Internacional hi ha d'altres normes, concretament al Dret Penal Internacional, que expressament permeten establir la responsabilitat directa de qualsevol agent (públic o privat) que cometi, per exemple, genocidi. Vegeu els articles 1 i 4 de la Convenció per a la Prevenció i Sanció del Delicte de Genocidi.

[41] Corte IDH, Caso Velásquez Rodríguez vs. Honduras. Fondo. Sentencia de 29 de julio de 1988. Serie C No. 4, par. 164-173. La Cort Europea de Drets Humans ha establert clarament que el dret al respecte a la vida privada i familiar i reconegut a l'article 8 del Conveni Europeu de Drets Humans, obliga els Estats a prendre mesures que garanteixin aquest dret, fins i tot en l'àmbit de les relacions entre les persones particulars (individus). Corte Europea de Derechos Humanos, Caso X y Y vs. Países Bajos. Sentencia de 26 de marzo de 1985, par. 23; Caso de la Plataforma Ärzte für das Leben. Sentencia de 21 de junio de 1988, p. 32.

[42] Directrices de Maastricht sobre Violaciones a los Derechos Económicos, Sociales y Culturales, par. 14.

[43] Comité Europeo de Derechos Sociales, International Association Autism Europe vs. France, Complaint No. 13/2002, 2002, data de consulta 10 febrer de 2018, a https://www.escr-net.org/es/caselaw/2006/international-association-autism-europe-v-france-complaint-no-132002-esp

[44] Corte Europea de Derechos Humanos, Caso Young, James y Webster vs. Reino Unido. Sentencia de 13 de agosto de 1981, par. 49.

[45] Comité DESC, "Observación General No. 12: El derecho a una alimentación adecuada. Doc. de la ONU E/C.12/1999/5".

[46] Corte IDH, Caso Villagrán Morales y otros vs. Guatemala. Fondo. Sentencia de 19 de noviembre de 1999. Serie C. No. 63, par. 144.

[47] C. Raquel; V. Álvarez, Refugiadas. La trata con fines de explotación sexual en el contexto de militarización y cierre de fronteras, CEAR Euskadi, Bilbao, 2017, p. 11.

[48] Ibid.

[49] UNHCR, Protecting Persons with Diverse Sexual Orientations and Gender Identities: A Global Report on UNHCR's Efforts to Protect Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Intersex Asylum-Seekers and Refugees, Ginebra, 2015, data de consulta 12 de març de 2018, a: http://www.refworld.org/docid/566140454.html.

CCAR; Huir para no esconderse, Barcelona, 2017, disponible a: http://www.ccar.cat/wp-content/uploads/2016/10/CCAR_Huir-para-no-esconderse.pdf

[50] J. Hernández Zubizarreta, "La necropolítica frente a los derechos humanos", Viento Sur, 2018, data de consulta 19 febrer de 2018, a http://omal.info/spip.php?article8532; CIDH, Derechos humanos de migrantes, refugiados, apátridas, víctimas de trata de personas y desplazados internos: Normas y Estándares del Sistema Interamericano de Derechos Humanos. Doc OEA/Ser.L/V/II. Doc. 46/31, cit., par. 19.

[51] En relació amb això, vegeu la demanda interposada per organitzacions de drets humans per sol·licitar que s'iniciï una recerca sobre la responsabilitat penal de les autoritats italianes i els directors de RWM per l'exportació d'armes a Aràbia Saudí. E. MacAskill, "Italian officials and German firm face legal action over Saudi arms sales", The Guardian, 2018, data de consulta 18 d'abril de 2018, a https://www.theguardian.com/world/2018/apr/18/italian-officials-and-german-firm-face-legal-action-over-saudi-arms-sales?CMP=Share_AndroidApp_Tweet.

[52] L. Lasa; C. A. Sepúlveda, El derecho de asilo frente a la violación de los derechos económicos, sociales y culturales. Informe diagnóstico, CEAR Euskadi, Bilbao, 2015, p. 31, data de consulta 28 desembre de 2017, a: https://www.cear-euskadi.org/producto/el-derecho-de-asilo-frente-a-violacion-derechos/.

[53] T. Skillington, Climate justice and human rights, Palgrave Macmillan, Irlanda, 2017, p. 164.

[54] Article 14: "En cas de persecució, tota persona té dret a cercar asil en altres països i a beneficiar-se'n. Aquest dret no podrà ser invocat contra una persecució veritablement originada per delictes comuns o per actes oposats als objectius i principis de les Nacions Unides." Declaració Universal de Drets Humans. Adoptada i proclamada per l'Assemblea General en la seva resolució 217 A (III), de 10 de desembre de 1948.

[55] Article 13.4: "La llei establirà la forma en què els ciutadans d'altres països i els apàtrides podran gaudir del dret d'asil a Espanya."

[56] Article 2, Llei 12/2009, de 30 de octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària (BOE núm. 263, de 31 d'octubre), modificada per la Llei 2/2014, de 25 de març. Vegeu també: article 25.4 de la Llei orgànica 4/2000 sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, que estableix que una persona podrà ser sol·licitant d'asil encara que no disposi de visat per romandre a Espanya; i el Reial decret 203/1995, de 10 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament d'aplicació de la Llei 5/1984, de 26 de març, reguladora del dret d'asil i de la condició de refugiat, modificada per la Llei 9/1994, de 19 de maig (BOE núm. 52, de 2 de març de 1995). Modificat pel Reial decret 865/2001, de 20 de juliol; pel Reial decret 1325/2003, de 24 d'octubre i pel Reial decreto 2393/2004, de 30 de desembre.

[57] Article 3, Llei 12/2009.

[58] Article 36, Llei 12/2009.

[59] A. M. Torres; N. Alarcón; P. Bárcena, La protección internacional de los solicitantes de asilo. Guía práctica para la abogacía, ACNUR i Fundación Abogacía Española, 2017, p. 16.

[60] Article 1.2: Organització per a la Unitat Africana, Convenció de l'OUA per la qual es regulen els aspectes específics de problemes de les persones refugiades a l'Àfrica, aprovada el 1969 i en vigor el 1974. Data de consulta 2 de febrer de 2018, a:

http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=50ac934b2

[61] Al llarg de les dècades ha passat a adquirir naturalesa jurídica de ius cogens, és a dir, de norma imperativa que no es pot modificar o derogar, i necessària per protegir l'ordre públic internacional. Així es recull a la Declaració de San Remo sobre el Principi de Non-refoulement de l'any 2001. Vegeu també l'article 33 de la Convenció de 1951.

[62] CEAR & European Programme for Integration and Migration, Acceso a la protección: un derecho humano, Madrid, 2013, p. 8, data de consulta 25 de gener de 2018, a: https://www.cear.es/wp-content/uploads/2013/05/INFORME-FINAL.pdf.

[63] Ibid., p. 12.

[64] Els temors es poden considerar fundats si es pot demostrar, en la mesura del que és raonable, que la permanència al país d'origen, o el seu retorn a ell, s'ha fet intolerable per les raons indicades en la definició. A causa de la dificultat que implica provar en nombroses ocasions els fets en què es fonamenta la sol·licitud, cal una raonable probabilitat a manera d'indici —no meres sospites o conjectures, però tampoc prova plena. Traducció d'un fragment de A. M. Torres y otros, La protección internacional de los solicitantes de asilo. Guía práctica para la abogacía, cit., p. 19.

[65] ACNUR, Manual de Procedimientos y Criterios para Determinar La Condición de Refugiado en virtud de la Convención de 1951 y el Protocolo de 1967 sobre el Estatuto de los Refugiados, Ginebra, 1992, par. 37-50, data de consulta 30 desembre de 2017, a:

http://www.acnur.org/t3/fileadmin/Documentos/BDL/2011/7575.pdf?view=1.

[66] A. M. Torres y otros, La protección internacional de los solicitantes de asilo. Guía práctica para la abogacía, cit., p. 17.

[67] ACNUR, Manual de Procedimientos y Criterios para Determinar La Condición de Refugiado en virtud de la Convención de 1951 y el Protocolo de 1967 sobre el Estatuto de los Refugiados, cit., paràgraf 55.

[68] A. M. Torres y otros, La protección internacional de los solicitantes de asilo. Guía práctica para la abogacía, cit., p. 20.

[69] C. Miguel Juan, Refugiadas: una mirada feminista al Derecho Internacional, cit.

[70] Article 13, Llei 12/2009.

[71] ACNUR, Directrices sobre protección internacional: La «alternativa de huida interna o reubicación» en el contexto del artículo 1A(2) de la Convención de 1951 o el Protocolo de 1967 sobre el Estatuto de los Refugiados. Doc. de la ONU HCR/GIP/03/04, Ginebra, 2003, par. 6, data de consulta 18 de març de 2018, a:

http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=487e10c52.

[72] CEAR Euskadi, El camino sin fin: huellas de mujeres en la frontera sur. Informe de la Misión de Observación de Derechos Humanos (Melilla, 4-11 juliol 2014), Bilbao, 2014, p. 6.

[73] M. Foster, International Refugee Law and Socio-Economic Rights. Refugee from Deprivation, Cambridge University Press, Melbourne, 2007, pp. 13-16.

[74] Asylos, Honduras: The case of Garifuna women and discrimination in education, Asylos. Research for asylum, 2017; Macedonia: Availability and accessibility of health care, Asylos. Research for asylum, 2018.

[75] A. Ciancio, "Desplazados ambientales: 24 millones de personas obligadas a huir cada año por desastres", IECAH.

[76] Internal Displacement Monitoring Centre, Global Report on Internal Displacement. Grid 2017, Norwegian Refugee Council, Ginebra, 2017. Data de consulta 30 de març de 2018, a: http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2017/pdfs/2017-GRID.pdf.

[77] Internal Displacement Monitoring Centre, Internal Displacement Update. Issue 30: 11 January - 7 February 2018, Norwegian Refugee Council, Ginebra, 2018, data de consulta 30 de març de 2018, a: http://www.internal-displacement.org/internal-displacement-updates/issue-30-11-january-7-february-2018/.

[78] IOM, The migration, environment and climate change nexus in Ghana, 2017. Data de consulta 26 de febrer de 2018, a:

https://publications.iom.int/system/files/pdf/policy_brief_series_vol3_issue3.pdf.

[79] K. Kumari Rigaud y otros, Groundswell. Prepararse para las migraciones internas provocadas por impactos climáticos. Reseña, Banco Mundial, Washington, D.C., 2018. Data de consulta 11 de maig de 2018, a: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461.

[80] A. Tena, "Yayo Herrero: "Las clases trabajadoras son las que más sufren los efectos del cambio climático", Público, 2018, Madrid. Data de consulta 24 de febrer de 2018, a: http://www.publico.es/sociedad/cambio-climatico-yayo-herrero-son-clases-trabajadoras-sufren-efectos-cambio-climatico.html.

[81] Ibid.

[82] Per "efectes adversos del canvi climàtic" s'entenen els canvis en el medi ambient físic o en la biota resultants del canvi climàtic que tenen efectes nocius considerables sobre la composició, la capacitat de recuperació o la productivitat dels ecosistemes naturals o subjectes a ordenació, o sobre el funcionament dels sistemes socioeconòmics, o sobre la salut i el benestar humans. Per canvi climàtic s'entén un canvi de clima atribuït directament o indirecta a l'activitat humana, que altera la composició de l'atmosfera mundial i que se suma a la variabilitat natural del clima observada durant períodes de temps comparables. Vegeu al respecte, l'article 1 del Conveni marc de les Nacions Unides sobre el canvi climàtic creat el 1992. En vigor des de 1994. Data de consulta 23 de febrer de 2018 a: https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/convsp.pdf.

[83] OIM, "Migrantes climáticos o medioambientales", Migration & Climate Change. Definitional Issues, 2018. Data de consulta 12 de març de 2018, a: https://www.iom.int/definitional-issues. Vegeu també: A. ACNUR, "Cambio climático, desastres naturales y desplazamiento humano: la perspectiva del ACNUR", p. 8.

[84] OIM, "Migrantes climáticos o medioambientales", cit.

[85] Actualment 196 Estats han ratificat aquest Conveni. En el marco d'aquest Sistema es van crear, per exemple, el Protocol de Kyoto (1997) i l'Acord de París (2015). La Conferència de les Parts (COP o CP) és l'òrgan decisori d'aquest Sistema i es reuneixen cada any en les conferències sobre canvi climàtic.

[86] Vegeu l'article 14: ONU, Cancun Adaptation Framework. Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010. Doc. de la ONU FCCC/CP/2010/7/Add.1, 2011. Data de consulta 25 de febrer de 2018, a:

https://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf.

[87] Per a més informació vegeu: https://unfccc.int/wim-excom/sub-groups/TFD

[88] Assemblea General ONU, Informe del Representante Especial sobre la Migración: Peter Sutherland. Doc. de la ONU A/71/728, 2017, paràgraf 77. Data de consulta 25 de febrer de 2018, a: http://www.gfmd.org/docs/germany-morocco-2017-2018.

[89] CIVICUS, "The two borderless challenges of our time: Migration and climate change", CIVICUS, 2018. Data de consulta 25 de febrer de 2018, a:

https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/3072-the-two-borderless-challenges-of-our-time-migration-and-climate-change.

[90] M. J. Fernández, "Refugiados, cambio climático y derecho internacional", Revista Migraciones Forzadas, número 49, 2015.

[91] Ibid.

[92] Soft-law és un terme d'origen anglosaxó que s'utilitza per fer referència a aquells

instruments que no són de compliment obligatori, és a dir, no són vinculants.

[93] El 2010 es va presentar la segona versió de l'esborrany proposat el 2008 per especialistes de la Universitat de Limoges (França). Per a més informació vegeu: F. López Ramón, "Los derechos de los migrantes ecológicos", Cuadernos Manuel Giménez Abad, vol. Monografía 6, 2017, (Migración y Diversidad: Europa ante los retos globales de la diversidad y movilidad).

[94] Cal plantejar-se si aquesta decisió, que ha de ser adoptada pel Consell per majoria qualificada i a proposta de la Comissió, és d'abast reglat o discrecional. L'explicació que es dona als antecedents de la Directiva 2001/55/CE convida a pensar en la discrecionalitat, perquè s'hi diu que aquesta decisió determinarà la condició d'afluència massiva de persones desplaçades i que s'aprecia que sembla ser la voluntat del Consell el que determina el supòsit de fet legal, és a dir, la inclusió dels desplaçaments en la categoria d'"afluència massiva". Tanmateix, la previsió normativa de que la Comissió "constatarà" l'existència d'una afluència massiva de desplaçats (article 5.1) permet deduir, més aviat, que es tracta d'una potestat d'exercici reglat, encara que en el supòsit de fet legal s'utilitzi un concepte jurídic indeterminat. Ibid.

[95] Vegeu, per exemple, entre d'altres, la Proposta 200/0164. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0551:FIN:EN:PDF

[96] C. D. Storlazzi y otros, "Most atolls will be uninhabitable by the mid-21st century because of sea-level rise exacerbating wave-driven flooding", Science Advances, vol. 4, 4, 2018. Data de consulta 30 d'abril de 2018, a: http://advances.sciencemag.org/content/4/4/eaap9741.abstract.

[97] William S. Richardson School of Law, "Marshall Islands Climate and Migration Project", 2018, fecha de consulta 23 marzo 2018, en https://rmi-migration.com/research-questions.

[98] Vegeu la llista de països a:

https://www.oecd.org/centrodemexico/paisesmiembros.htm

[99] IOM, World Migration Report 2018, Ginebra, 2017, pp. 91-92. Data de consulta 5 de març de 2018, a: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.

[100] K. E. McNamara, "Migración con dignidad a través de las fronteras en Kiribati", Revista Migraciones Forzadas, número 49, 2015.

[101] X. Flores-Palacios, "Samoa: conocimientos locales, cambio climático y éxodos de población", Revista Migraciones Forzadas, número 49, 2015.

[102] I. R.-G. Arrieta, "El naufragio de Europa: reflexiones feministas en torno a la crisis de las políticas migratorias y de asilo", Revista europea de derechos fundamentales, 29, 2017, p. 153.

[103] Y. Álvarez, "Indigenous territorial rights, legal pluralism and alternatives to development: notes on an indissoluble relationship", Deusto Journal of Human Rights, vol. 0, 2, 2018, pp. 111-115.

[104] Accountability Unit, "Legal note: EU Law Protections for Women Asylum Seekers".

Amb el suport de:

Aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat i no reflecteix necessàriament l'opinió dels finançadors.